

MODRAPTICA

leposlovna revija, izhaja vsak mesec enkrat na dveh polah (32 straneh). Vsak letnik se prične z decembrom in se konča z novembrom naslednjega leta.

Letna naročnina samo na revijo, ki je vključena v redne publikacije Založbe Modre ptice, znaša Din 100.—. Posamezna številka Din 10.—. Naročniki na redne publikacije prejemajo list kot dopolnilo h knjigam brezplačno. — Urednik Janez Žagar. Rokopisi se ne vračajo.

Uredništvo in uprava v Ljubljani, Rimska cesta šte. 3.
Telefon 3163. št. čekovnega računa 15.369.

Vsebina 9. številke:

(Avgust)

Louis Adamič: Kralj Lukaš.

John Landquist: Življenje Knuta Hamsuna.

Milena Mohoričeva: Nemška moderna lirika.

— Iz nemške moderne lirike.

Josip Vidmar: Iz dnevnika. III.

Poročila.

Razno.

Iz založbe in uredništva.

KRALJ LUKAŠ

LOUIS ADAMIČ

Parnik, ki sem se z njim vozil, se je ustavil za nekaj ur v Manili. Brzjavo sem brezžično Weberju in sestala sva se na dokih.

»Vse kraljestvo sem moral prepustiti stradežu,« je dejal in se namrgodil, »da sem prišel danes semkaj na sestanek.«

Rekel sem, da ga ne razumem, na kar se je zopet nakremžil. »Povedem te na kak miren kraj, da se bova lahko pomenila.«

Weber je narednik pri obrežnem trdnjavskega topništva blizu Manile; star, regularen vojak s približno dvajsetimi leti službe. Bila sva si vojaška tovariša v svetovni vojni in se polagoma, na Bog ve kakšen način, sprijateljila. Pozneje sva vzdrževala stike z nerednim dopisovanjem.

Izven njegovega vojaškega življenja mi je kaj malo znanega o njem. Po enkrat na mesec mi pošlje deset dolarjev in me prosi, naj mu pošljem nekaj najnovejših knjig. Rad ima Conrada, Tomlinsona, McFeeja, W. M. Hudsona, Cabella, Menckena. Sploh kaj romantičnega. Po zunanosti je tipičen podčastnik redne armade, ki je služil dolgo časa v tropičnih pokrajinah — mršav, svež, čeden in živahnega, hlastavega vedenja. Človek, za katerega je nekam nenavadno, da je posvetil najboljši del svojega življenja armadi. »Toda,« mi je nekoč pisal, »kaj je naposled na tem, kako ravnaš sam s seboj? Saj ni vojaška služba na vse zadnje nič bolj prazno opravilo kakor kak drug poklic.« Tedaj je bil v zgodnjih štidesetih letih, a danes ima svojih šest križev. Po svetovni vojni živi na otokih in ko čez nekaj let odide v pokoj, ostane bržkone tamkaj.

Nekoč sva prebila dobršen del popoldneva v zadnji sobi neke Manilske krčme.

»Povedal ti bom kaj malega o stradajoči kraljevini,« je izpregovoril Weber z na pol nejevoljnim, na pol šaljivim nasmehom, ki mu je oživljal obraz malone ves čas, ko mi je pripovedoval dalje... »V pokrajini Pampangi, kakih sto kilometrov od tod, v severnem delu Luzona, prebiva majhno črno pleme. Ozemlje se zožuje nekaj milj vzdolž reke Bambana, dokler ne preide na spodnji strani Marijinega telesa v pogorje, ki je na naših vojaških zemljevidih označeno s tem imenom najbrž zaradi tega, ker spominja v silueti na ženski trup. Ne vem, kdo ga je prvi tako nazval; in to ni naposled tudi nič pomembnega.

V jeziku Tagalogov se imenujejo Balukaši.

Ameriška uprava in Filipinska vlada jih pustita pri miru. Tudi druga zamorska plemena so na Luzonu in drugod na Archipelagu. Bržkone so bili na otočju že pred prihodom Malajcev. Kako so zašli semkaj, to je etnološka skrivnost Filipinov. Po vsem videzu so afriškega porekla; kakor da bi bili nekaka miniatura izdaja primitivnih črncev, kakršne vidimo v zemljepisnih magazinih. Po mojem mnenju so nekoč prebivali v nižjih predelih, toda po prihodu močnejših plemen, nemara Malajcev, so bili prisiljeni umakniti se v gorovja.

Ti ljudje so pritlikavi — izpod petih čevljev — in tehtajo po kakih devetdeset funtov. Polt jim je temnorjava, lasje so jim čopasti, malce kodrasti, mršavi so po obrazu in telesu. Glava jim je svojevrstne oblike: velika približno kakor kokosov oreh, kratka, široka in nizka. Imajo raven nos, debele ustnice, drobne, brezmečne noge in okorna stopala, a trebuh jim z leti dobi obliko lonca.

Lovijo ribe in divjačino ter rujejo koreninice. Pogosto stradajo. Kadar dobijo hrano, jo jedó surovo; včasih jo malo osušijo ali ožgejo. Imajo nekaj malih bivališč, »barrio« zvanih, toda večidel se potikajo v malih skupinah po gozdovih in prenočujejo okoli skupnih taborišnih kresov. Izdelujejo nekake preproste košare, pa loke in puščice za lov in za vojskovanje. Za konice svojih puščic rabijo sploščene žeblje. Toda vojskujejo se kar najmanj mogoče. Nekateri od njih nosijo izrezljano jermenje in prav malokateri ima veselje do uhanov, zapestnic, nagležnjic in ogrlic, stkanih iz palmovih vlaken.

Gorsko ozračje jim je prehladno in hrana se jim krči od leta do leta. Stoletja in stoletja so zatirali tamošnje živalstvo; razen tega ima dandanes vojaštvo veliko vežbališče za premakljivo topništvo vprav pod Marijinim telesom, kjer se dvakrat na leto vežbamo v streljanju, in topovsko grmenje je skoraj docela pregnalo še tisto divjačino, ki so jo izgrešile puščice Balukašev. Z drugimi besedami: prehrana je tamkaj zelo pičla in pleme naglo propada. V tridesetih letih je padlo število prebivalstva z več tisočev na kakih osem sto duš.

Njihov jezik ima nekaj sto besed in pogrkov, ki se jih je lahko naučiti. Njihova vera je nekako čaščenje prednikov in razmeroma goreči so glede njihovih grobov. Razum jim je komaj za trohico nad živalskim — če izvzamemo njihovega kralja Lukaša.

Tako se imenuje plemenski glavar Balukašev in zgodovina tega naziva je prav za prav zgodovina vsega plemena zadnjih pet in dvajsetih let.

Ko so Američani osvojili otočje, je bil poglavar Balukašev v srednjih letih in je že nekaj časa gospodaril nad njimi. Pleme je bolj in bolj izumiralo. Tedaj se je dogodilo, da je prišlo v dobre razmere z ameriškim konjiškim častnikom, polkovnikom Lukašem, poveljujočim nekemu pisanemu polku; ta je posvetil mnogo svojega časa lovu, pregledovanju in raziskovanju okolice Marijinega telesa.

Polkovnik je bil kajpada belokožec na znotraj in na zunaj in je dostojno ravnal s črnci. Prinašal jim je darila. Samo to ni povsem jasno, kaj ga je pripravilo do tega, da se je tako zanimal za Balukaše. Saj ni moglo biti med njim in pritlikavim zamorskim poglavarjem nobene življenjsko pomembne skupnosti in pleme je bilo za ameriško upravo kaj malo vredno. Po mojih mislih je bil polkovnik dobrodušen priletan mož, ki je imel smisel za mirno pustolovsko življenje in je rad opazoval primitivni način življenja.

Vsekakor je bil pogosten gost pri plemenskih obredih Balukašev, ki pa, če so bili taki, kakršni so danes, niso bili posebno zanimivi. Toda sčasoma ga je pričelo pleme smatrati za nekako veliko prikazen, za nekakega boga, ki se zanima zlasti za njegovo blaginjo in ga zategadelj rad obiskuje.

Bržkone je ta mala čudo-žaba — poglavar — podžigal to božansko misel, nemara zaradi tega, ker zveni ime „polkovnik Lukaš“ nekam po-

dobno nazivu ‚Balukaši‘. Zavedal se je, da je ta človek visoka glava med belci. Zavoljo njegovega prijateljstva so zadobili Balukaši na onih planinah nekakšno premoč, ki je prej niso imeli. Saj so bili izumirajoče ljudstvo, prepuščeni leta in leta bolj ali manj milosti in nemilosti svojih sosedov (takisto črncev), a zdaj, ko so si pridobili dobro voljo tega velikega belega boga, so jih neprijateljska plemena nehala nadlegovati. Seveda se je moral poglavar boriti tudi z nasprotniki v svojem rodnem plemenu, pa mu je prijateljevanje z belim človekom pripomoglo k temu, da je lahko uspešno uravnaval svoje notranjeplemenske politične zadeve.

Polkovnik Lukaš je seveda sprevidel, kako pomemben činitelj v življenju plemena je nevede postal, in je po mojem mnenju užival v tej vlogi. Toda tedaj je potekla njegova službena doba na otočju in poklicali so ga nazaj v Združene države.

Preden je odplul s parnikom, je odjezdil k poglavarju, ki je prebival v majhnem ‚barrioju‘, da bi se poslovil od njega. Poglavarja je ta novica razburila, kajti spomnil se je, kakšne težave ga čakajo, kadar bodo njegovi sosedje zvedeli za odhod njegovega mogočnega belega prijatelja z otočja, pa preglavic, ki jih bo nemara imel v svojem rodnem plemenu.

In tedaj si je polkovnik, hodisi namenoma ali pa na nepričakovan nagib, odpasal sabljo, slekel svojo službeno obleko s častnimi znaki in izročil oboje pritlikavemu golemu možičku, rekoč, naj se obleče in opase; s tem je nedvomno hotel simbolično prenesti nanj svojo oblast, ali boljše svojega pokroviteljskega duha nad plemenom.

Polkovnik je bil velikan in njegova obleka je bila črncu seveda trikrat prevelika. Toda ta se ni brigal za to in jo je vpricho svojih Balukašev oblekel. On je meril samo štiri čevlje, pa mu je segal plašč vse do gležnjev, rokavi so mu mahedrali preko drobnih črnih prstov in glava se mu je malone skrila v prevelikem ovratniku. Bil je podobnejši strasilu za vrane kakor pa kralju; toda najsi bi bil to tudi opazil — kar ni neverjetno — to ga ne bi bilo prav nič osupnilo.

Tudi meč mu je bil nekaj neznanskega, toda mahoma si ga je pripasal in polkovnik mu je pomagal pri težavnem zapenjanju; in polagoma — tako naglo je ta mali ščurek spoznal, kaj namerava njegov veliki prijatelj s to svojo kretnjo — si je nadel ime ‚polkovnik Lukaš, kralj Balukašev‘.

Ne vem, kako se je imenoval poprej, če je sploh imel kako ime; toda posihmal je bil kralj Lukaš za vedno. Drugo leto je postal polkovnik Lukaš v Združenih državah brigadni general in ko je kralj Lukaš to zvedel — od nekega ameriškega črnokožnega krčmarja z imenom Jackson v Angelesu, mestu pod Marijinim telesom — se je pri tej priliki tudi sam povišal in Jackson mu je priskrbel nekaj generalskih zvezdic, ki naj bi z njimi zamenjal orle na svojem plašču. Takoj vam bom povedal kaj več o Jacksonu.

Pravi general Lukaš je že pred kakimi desetimi ali petnajstimi leti umrl; toda kralj Lukaš ima še nadalje nadvse fino in kar najpatetičnejšo vlogo v političnem življenju otočja.

Marsikaj sem zvedel o kralju Lukašu še pred svetovno vojno od starih vojakov, ki so služili v teh krajih, toda malone vse, kar so mi pripovedovali o njem, je bilo malemu črncu v porogo. Po svetovni vojni, sem

se, kakor vam je znano, dal zopet vpisati za službo na otočju; in nisem bil tukaj niti leto dni, pa sta me pričela Lukaš in njegova zgodovina mikati bolj ko vse drugo.

Že čez nekaj mesecev, odkar sem prišel semkaj, je imel naš oddelek strelne vaje na vežbališču pod Marijinim telesom in neki dan se je pridrevilo z gorovja krdelo nagih pritlikavcev, kakih sto po številu, z loki in puščicami, sulicami in kopji. Vojaki so začeli vzklikati: „Lukaš! Lukaš in njegovi Balukaši.“

Nekateri izmed moštva so vedeli marsikaj o Lukašu. Povedali so mi, da pride vsakokrat, kadar zasliši topovsko grmenje, v nižave, da izkaže plemensko spoštovanje svojim ameriškim prijateljem. Tedaj zbere svoje ljudi, si nadene stari plašč in meč — oprema, ki mu jo je bil podaril polkovnik Lukaš — in jih povede po dvanajst kilometrov dolgi gorski stezi proti našemu taborišču.

Ob tej priliki je naš poveljujoči častnik, ki so mu bile znane Lukaševe zadeve, hlinil tradicionalno glumaško razpoloženje, ki smo z njim sprejemali divje posetnike; zapovedal je trobentačem trobiti generalski pozdrav in je odšel s četo drugih častnikov kralju naproti, da bi mu stisnil roko, občudoval njegovo gala uniformo, njegovo kraljico in princezinje ter sploh vse pleme. Kraljica in kraljične so bile oblečene v raztrgane vojaške srajce, kar je povzročilo med vojaki mnogo krohotanja, dasi je bila njihova obleka seveda kraljevska in v skladu z velikim dogdom.

Vojakom je vse to pomenilo veliko burko. Drli so se in nesramno kričali. Kaj pa naj bi človek pričakoval od sodrge takih puhlih mladih surovin, ki je bila vsa prežeta z beloameriško miselnostjo, brez kakršnegakoli dostojnega čuvstva do črnih domačinov? Pa saj je s stališča povprečnega belca Lukaš v resnici smešna prikazen. Zdaj je star nad šestdeset let, je silno starikav, silno mršav, koža mu je vela, nagubana in bradavičasta. Plašč mu je vsako leto ohlapnejši; zamazan in obrabljen na robih ter ves luknjičav. Nosi ga že pet in dvajset let, tako pri plemenskih ceremonijah v gorovju kakor pri svojih posetih našega taborišča. Nalik dvema pooglenelima ročnikoma od metle se mu opleta okoli golih nog. In meč, ki mu je opasan pod pazduhami tik nad lončastim trebuhom, se mu vleče po tleh ob boku — kadar ne stopa za njim divjak in mu ga drži za konico, zaradi česar je kajpada videti še bolj smešen.

Od tega prvega slučaja pred devetimi leti sem videl Lukaša in Balukaše vsako leto dvakrat, ko so prihajali v nižavo. Ko mu vojaki pridejo v bližino, mu pripenjajo na drobne prsi ostrostrelske trakove, tenke kolajne in pasje znamke, ki jih on patetično razkazuje, kar najbolj daleč jih more, a vojaki se derejo in krohotajo ob tem hlinjenem zaljšanju kralja. Navdušeno mu čistijo meč in si pljujejo v roke, ko mu poskušajo poravnati zamotane bele lase.

Zopern mi je njihov okus do takega početja; toda Lukašu ni mar za te njihove dolgotrajne ceremonije, ko zbuja tolikšno pozornost. Nemara se on edini med črnci tako razumno zaveda, da uganjajo humbug z njim. Trobentanje in ves drugi hokus-pokus sprejema s suhim dostojanstvom navideznega pomilovanja. To je vsa njegova politika. Mitos o varušvu polkovnika Lukaša nad njegovim plemenom vzdržuje on pridno pri življenju. Njegovi ljudje in ostala črna plemena tod okoli menijo, da

ima tehtne zveze z belimi poglavarji, ki so kajpada vsi potomci ali pa božanski tovariši boga, polkovnika Lukaša, ki ljubi Balukaše. To je vzrok, da je slej ko prej nesporen poglavar svojega naroda, in odvrča njegove sosede od tega, da bi vdirali v njegovo ozemlje.

On je nedosegljiv večak v političnem komedijantstvu. Ne vem, kje je dobil svoje možgane, kajti ostali črnici so, kakor sem rekel, po vsem videzu brez kakršnekoli bistroumnosti. Moje mnenje je takole: njegovo pleme izumira, pa je nemara usredinila narava na neki skrivnosten način vso pretkanost, kar jo je imel vse dotlej njegov rod, v njem, kakor da bi se mu rogala in mu ponujala še eno ugodno priliko tik pred zapечатjem njegove usode — kakor da bi se mačka igrala z miško. Slučaj krute medigre...«

Weber je prekinil svoje pripovedovanje. Nato pa:

»Nekaj zelo finega tiči v tem starem pritlikavcu. Preteklo leto je n. pr. zopet prišel z gorovja, da nam bi izkazal svoje spoštovanje, in tedaj se je pripetil neki dogodek, ki ti ga ne smem pozabiti povedati.

Lukaš se stara in ne more več hoditi tako hitro, kakor je hodil; poptakem je dospel s svojim plemenom v nižave šele pozno popoldne, ob času večerje. Izkazali smo mu „počaščenje“ kakor po navadi, na kar je poveljujoči častnik povabil vse njegovo pleme na večerjo. Divjaki so posedli v travo in kuhinjsko osehje jim je postreglo s hrano, kar je je ostalo v baterijskih kuhinjah, ko smo mi povečerjali.

Kralju Lukašu in njegovi kraljici so odkazali mesto na zadnjem sedežu poveljnikovega dvosedežnega avtomobila, kjer sta večerjala. Oni večer smo se urili v nočnem streljanju in pobočnik je naprosil Lukaša, naj bi počakal in gledal, kako v temi streljamo.

Lukaš je ostal s svojo kraljico na vozu. Ostali Balukaši so se vrnili na planine. Streljanje je trajalo nekako do devete ure.

Menil sem seveda, da bosta poveljujoči častnik ali pa pobočnik poskrbela za prenočevanje Baluškaških kraljevskih veličanstev; toda naključilo se je, da so med streljanjem častniki popolnoma pozabili nanju in ker naš poveljnik ono noč ni rabil avtomobila, je ostal kralj Lukaš s svojo družico vso noč na vozu.

Ko smo drugo jutro zunaj šotorov zajtrkovali, je nekdo opazil Lukaša, oblečenega slej ko prej v svojo gala uniformo, kako pleza skozi okno avtomobila in poskuša potegniti za seboj kraljico v raztrgani vojaški srajci.

Vse taborišče se je pričelo krohotati. In prizor je bil v resnici smešen.

Stekel sem k avtu in odprl duri. Lukašu se je bilo posrečilo spustiti okno iz okvira, toda vrata so bila za njegovo duhovitost preumetno zaprta.

Prevleka v vozu je bila vsa premočena in ne morem ti opisati, kako je bil Lukaš zaradi tega v zadregi. Sram ga je bilo zavoljo kraljice in opravičeval se mi je tako v svoji trdi angleščini kakor v Baluškaškem narečju.

Velel sem mu, naj vzame s seboj svojo kraljico in odrine nazaj v „barrio“. Večkrat sem ga še videl posehmal in vsakikrat se mi je opravičeval zavoljo mokre prevleke. Po mojih mislih mu bo hudo zaradi tega vse do smrti.

Povest o mokrih blazinah se je razširila preko vsega otočja in vojaki ter civilisti se še zdaj smejejo zaradi tega...

»Za svojo osebo,« je nadaljeval Weber, »imam kolikor toliko sočutja do starega pigmejca in v teh devetih letih sem bil vsakih pet ali šest mesecev v ‚barriju,‘ a kdaj pa kdaj sem se sestal z njim v Angelesu. Kakor sem omenil, govori nekakšno angleško čobodro, jaz pa lomim nekoliko Baluškaško narečje.

Oh, da — Jackson. On je odslužil pri konjici; pred pet in dvajsetimi leti je bil vojaški sel pri polkovniku Lukašu in ga je često spremljal v Baluškaško deželo. Bil je priča dogodku v ‚barriju,‘ ko je polkovnik prišel tja po slovo. Kmalu potem, ko je polkovnik Lukaš odšel z otočja, je dal Jackson slovo vojaški službi in je odprl v Angelesu krčmo, ki jo vodi vse do danes. V marsikaterem pogledu ti je to velik človek. Pomagal mi je doumeti kralja Lukaša in ga dostojno ceniti.

»Z Jacksonom poskušava biti kolikor mogoče dostojna do Lukaša. Ni mi tolikanj žal Balukašev, kolikor se sramujem nedostojnega ravnanja belcev z Lukašem. Njegova lokavost me očarava. Sposobnejši je ko cel trop belokožcev. Razen tega mi je pričel biti Lukaš tudi, ne morem si biti na jasnem, čemu, nekaka poosebljenost vse neizbežne tragedije teh črnih in rjavih ljudi glede njih razmerja do tkzv. civiliziranih belcev. Balukaši so seveda najbolj kričeč zglede za to tukaj na Filipinih, toda vprav zaradi tega tem zanimivejši.

Vse to se mi zdi nekako tako, kakor da bi živel v kaki Conradovi romantični povesti, ki govori o usodi in ničevosti.«

Weber je za hip umolknil.

»Z Jacksonom si že dalj časa prizadevava,« je nadaljeval, »iti Balukašem na roko. To naju stane mnogo denarja... Kakor ti je znano, imam navado ob plačilnih dneh igrati za denar in tako si pridobim nekaj stotin dolarjev, in — no, da skrajšam to dolgo povest, več mojih priigranih zneskov je šlo zadnja leta k Lukašu. Krepke brce dobivam, ker izžemam denar od siromakov, vojakov, ki uganjajo burke z Lukašem, in delam potem, kakor pravi Jackson, za Balukaško kraljevino, nalik kakemu Johnu Pierpontu Morganu, četudi nama ne bo Lukaš nikoli povrnil ‚posojil,‘ ki mu jih z Jacksonom dajeva.

Prizadevava si spremeniti Balukaše v poljedelski narod, jih civilizirati in pripraviti do tega, da bi gojili riž ob reki Bambanu, kajti, kakor sem že omenil, večina teh ubogih divjakov ima prav malo jesti ali pa sploh nima nikakršne hrane. (Le smej se; tudi jaz vem, da je to smešno).

Nakupila sva cele zaloge riževega semenja in poljedelskega orodja in se lotila vsega mogočega, ne da bi kdo za to vedel. Proučeval sem, kako se prideluje riž in sem si cele tri mesece prizadeval spremeniti Balukaše v pridelovalce riža. Toda vse je bilo zaman. Predaleč so zašli. Lukaš je bil edini med njimi, ki me je umel in hotel sejati riž.

Lotila sva se še drugih načrtov, toda z enakim neuspehom. Mene pa le veseli, izžemati z mičnim igranjem od teh preklicanih vojakov denar in ga nalagati v take brezupne namene. S tem se maščujem nad njimi, ker zasmehujejo Lukaša, kar je seveda smešno od mene, toda kaj za to.

Kadar pleme strada, se Lukaš odpravi počasi v Angeles, ki je kakih petnajst kilometrov od njegove vladavine, in tedaj mi Jackson kaj sporoči. Odrinem v Angeles in nakupim Balukašem živeža in žbljev, iz katerih si delajo konice puščic, da morejo streljati divjačino, kar je je še preostalo v gorovju. Polovico da Jackson, polovico jaz.«

Weber je pogledal na uro.

»Tvoja ladja odplove ob šestih? ... Glej, včeraj sem prejel od Jack-sona brzojavko nekako hkratu s svojim radiogramom. To je pomen moje začetne opazke, da sem zaradi tebe prepustil kraljevino stradežu. Ba-lukaši so že v silni stiski in Lukaš me pričakuje v Angelesu. Na pretekli plačilni dan sem imel precejšnjo srečo in...« V zadregi je skomignil z rameni.

Ob petih deset minut krene vlak v Angeles in rad bi vedel, imaš li kaj proti temu, če se odpeljem z njim. Vozovnico imam samo do jutri in Jackson in Lukaš bi utegnila meniti, da me ne bo...«

Prevel Griša Koritnik

ŽIVLJENJE KNUTA HAMSUNA

JOHN LANDQUIST

PRVO POGlavJE IZ KNJIGE »KNUT HAMSUN«.

(Konec)

Brandes je te odlomke »Gladu« tiskal v danskem listu »Ny Yord« 1888. Spomladi 1889 je roman izšel kot celota v norveščini in še isto leto tudi v nemščini in v založbi Alberta Langena v Münchenu.¹ Že prejšnje leto je Hamsun izzval veliko pozornost z žgočim in ujedljivim pamfletom »Iz duhovnega življenja Amerike«.

Spis kaže, da je bil Hamsun mnogostranski opazovalec ameriškega življenja. V njem napada samoljubje patriotizma, robotost časnikaštva, zvodenelost književnosti, majoritetni despotizem pod izveskom prostosti, neokusnost gledališke umetnosti in likovnih umetnosti, podkupljivost sodstva. O prostosti meni, da ameriški duh zahteva neko mero svobodoumja, večjo ali manjšo. »Mož, ki 4. julija ne zapre svoje trgovine, se mora na ta ali oni način za to pokoriti; nekdo, ki sedi v gledališču in ne izgubi pri imenu Georgea Washingtona glave, se mora za to tudi pokoriti. Tujec čuti, da sredi Amerike ni brezpogojno prost, simpatije in mnenja so mu določena, mora se v to udati ali pa sprejeti nase posledice, ker stoji pod despotizmom prostosti. Ta despotizem je še toliko neznosnejši, ker ga izvaja samoljubno in neinteligentno ljudstvo. Pravo, vroče, osebno hrepenenje po prostosti je v tej deželi na najrazličnejše načine žaljeno.

Kot prvi knjižni imeni v Ameriki označuje Hamsun Walta Whitmana in Emersona. A po svoji analizi prihaja do spoznanja, da je bil prvi »neizoblikovan pesnik« in drugi »literarni spisovalec postil.« »Najprej,« tako zaključuje poglavje o ameriški književnosti, »so se v tej veliki deželi morali pojaviti dvomljivci, moški in ženske, ki so dvomili, da bi bila Amerika najkulturnejša dežela na svetu. Narodno samoljubje je treba izpodkopati. Do danes so bila najsvetejša imena v Ameriki imena pred-sednikov! Če pa človek natančneje ve, kake duhove, kake genije je več rodov imela Bela hiša, potem se mu to zdi prav značilno za narod, ki jih je povzdignil v svetništvo.«

¹ V tej založbi so izšli Hamsunovi spisi v celoti. (Prev.)

Hamsun je nov natis tega spisa prepovedal in pozneje nekoč tudi izjavil, da je to mladostno delo, ki se več ne krije z njegovim sedanjim mišljenjem o Ameriki. Kljub temu in kljub nedoraslosti je pa to zelo zanimiva knjiga, ki daje impulzivni reakciji, kakor jo pač čuti Evropejec do Amerike, tudi nenavadno odkritosrčnega in svojskega izraza.

Če hočemo z eno samo besedo povzeti, kaj Hamsun očita amerikanškemu kulturnemu življenju, je to pomanjkanje globoke, svobodne izvirnosti. Njegovi napadi kažejo močni odpor evropskega romantika do kulture, ki ji manjka notranje globokosti. Ta kultura se je zanj gibala v pomejnem okrožju zunanjih, trdnih stvarnosti. Spričo svojega čustvenega življenja ni mogel v tem svetu doseči nobenega uspeha. Tudi ni polagal važnosti na to, da bi si stavil take cilje. Amerika je vzgojila milijone Skandinavijcev, ki teže za poukom. V Hamsunovem slučaju je iz moža, ki je vzrasel iz ljudskega osrčja, vzrasel ugovor, proti vzgojniškemu delu Amerike.

»Glad« je Hamsuna po skandinavskem severu na mah proslavil. Za njim je prišlo več knjig, ki so utrdile njegov položaj in dvignile njegovo ime med najbolj osporavana in občudovana imena nove književnosti. 1892 je izšel veliki roman »Misteriji«. O zunanjih okoliščinah njegovega nastanka je Hamsun dejal: »Pisano v Sarpsborgu, v Christianiji, v Kopenhagenu med spremembami, med selitvami, med zaljubljenostjo, med uboštvom — od tega toliko neskladja v prizorih.« Spomladi 1893. je izšel »Urednik Lynge«, ostra satira na christijanijsko časnikarstvo; kot vzor zanj je služil takrat urednik največjega norveškega levičarskega lista. Po teh izdanih se je Hamsun odpravil v Paris in se ustavil v majhnem hotelu na Rue Vaugirard 8 pri Luksemburškem vrtu. Tu v vročini pasjih dni je pisal roman »Nova zemlja«. Naslednje leto je bil spet doma. Pisal je »Pana«, največjo svojo mojstrovino. V mali hiši, ki jo je najel gori na višini Kristianssanda ob južni norveški obali. Pozimi 1894—95 je spet bival v Parizu, v isti hotelski sobi na Rue Vaugirard. Takrat je bilo v Parizu mnogo Skandinavijcev. Hamsun je večkrat srečal Strindberga, čigar inferno se je prav tisti čas pričental; tedaj si je Strindberg pri kemijskih poskusih sežgal roke in je moral v bolnišnico. Drugi Skandinavijci, ki so se tiste čase mudili v Parizu, so bili Jonas Lie, Johan Bojer, Herman Bang, Sigbjörn Obstfelder, slikar Fritz Thaulow. Johan Bojer je objavil nekaj spominov o tedanjem Hamsunu (Literaturen 1919):

Hamsun je to zimo živel zelo zase. Pisal je. Prijatelji so pripovedovali, da hodi zvečer že ob osmih spat in da vstaja koj po polnoči ter seda k delovni mizi. To pot je bila igra: »Na bogatinovem pragu«.

Redko kdaj se je pojavil v navadnem shajališču Skandinavijcev, v kavarni de la Régence. Kadar je s svojo krasno postavo jadral med mizami in stiskal k sebi široki površnik, da ne bi pomel kozarcev po tleh, se je zdelo, kot da se polašča kavarne in občinstva. Celo tujci so morali pobesiti svoje liste in ga spremljati z očmi. Redno si je poiskal kak oddaljen kot in se skrila za norveškimi listi.

Ne motite ga, smo si mislili. Truden je, in hoče biti sam. Pesnik »Pana« ima pravico do tega, da ga puščamo v miru.

Včasih pa se je tudi pripetilo, da nas je povabil k šumnemu popivanju. Če smo se vozili po tem širnem mestu, ga je včasih prijelo, da je hotel zapleniti vse prazne kočije, ki jih je videl, vse rože, ki so jih ponujali

pocestni prodajalci. »Bognasvaruj, kako sem žejen!« je vzdihnil nekoč neki slikar, ki je sedel k njegovi mizi v Régenceu. Hamsun je pomignil natakarkju in naročil: »Prinesite nama petindvajset steklenic piva.«

Po nekem veselem zajtrku nas je naložil v celo vrsto voz, da bi kje v mestu našli trgovino, kjer bi mogel dobiti popolnoma brezhibno milo. Ko smo trgovino slednjič našli, je Hamsun pograbil celo naročje koščkov mila v srebrnem papirju in je zunaj delil svoje zaklade sredi ceste vsakomur posebej. Znal je kaj takega delati s tako slovesno voljo, da človek ni mogel nikdar več pozabiti.

Poleti 1896 je potoval domov. Paris je pozneje le redkokdaj videl. Veliki Pan ne uspeva na asfaltu. Od takrat je živel po večini v gozdu.

Hamsun je potem nekaj let stanoval v Kristijaniji in po raznih malih norveških mestih. Pisal je dramatsko trilogijo »Na bogatinovem pragu«, »Igra življenja«, »Večerja«, lepi ljubezenski roman »Viktorija« in veliko dramo v verzih »Munken Vendt«. 1902 je obiskal Finsko in se od tam odpravil z norveško državno stipendijo na potovanje po Rusiji, čez Moskvo na Kavkaz, kar je naslikal v veseli, neizumetničeni popotni povesti »V kraljestvu bajk«. 1904 je bil spet doma in je spomladi dovršil roman »Sanjači«, s katerim je načel svoje slike in povesti iz ljudskega življenja severnjakov. Poleti je to leto dovršil zbirko pesmi »Divji zbor«.

S ponižno skromnostjo, ki ponavadi označa njegove izreke o lastnih stvaritvah in z naveličanostjo do književnosti, ki nam jo ta ustvarjajoči in neutrudni pisatelj daje pogosto zaznati, je ta čas pisal: »O Bog, kako mi je to pisarjenje zoprno. Sit sem romana in dramo sem že od nekdaj preziral; zdaj sem začel pisati verze, edini pesniški način, ki ni stremuški in neizrazit hkratu, ampak samo neizrazit.«

Z »Benonijem« (1908) je Hamsun, ki je dosegel že skoraj petdesetletnico, začel novo veliko razdobje svojega pesništva: slikanje severnjaškega ljudskega življenja. Nadaljevanje tvorijo »Rosa«, »Otroci svojega časa«, »Mesto Segelfoß« in kot višek naseljeniški roman »Blagoslov zemlje« (1907), ki je dosegel silen uspeh in je postal njegov najpopularnejši roman.

V vse vrste člankih in knjigah iz zadnjih let (Marcus, »Knut Hamsun«, Elsker, »Norsk Literatur historie«) nahajamo podatek, da je Hamsun bival na dvorcu Kraakmo ob Sagfjordu na Severu, ko je pisal »Blagoslov zemlje« in da mu je bil pokojni lastnik te hiše za vzor Izaka v tem romanu. Zaradi tega so počastili kraj s fotografijami in moza z življenjepisom. Hamsun pa me je prosil, naj objavim, da je ta zgodba docela za lase privlečena in izmišljena zgolj za reklamo. »Per Kraakmo je bil možiček, ki je imel kilo. Izak ni bil tak. »Blagoslova zemlje« sploh nisem pisal na Kraakmo«.

Hamsun se je ta leta ustavil v kraju svojega detinstva v Hammaröi. Iz zdravstvenih razlogov je pa pozneje moral od tod in biva zdaj na kupljenem posestvu Nörholmen ne daleč od mesta Grimstad v južni Norvegiji.

Poznejša leta je Hamsun živel čisto zase v krogu svoje družine in se bavil s svojimi velikimi deli. V politične prekljarije se ni nikdar mešal, le tu pa tam je v ostrih, blestečih člankih izrazil svoje stališče do kulturnih vprašanj. Zlasti je napadel norveško jezikovno gibanje, ki hoče z ustvarjanjem umetnega, iz različnih norveških narečij sestavljenega

jezika izdelati čisto narodno, takozvano »normalno« narečje, ki naj bi bilo čim različnejše od živega, govorjenega in pisanega norveškega jezika, ki ga nekateri smatrajo za preveč danskega. Hamsun ima v tem spornem narodnem vprašanju tem večji ugled in odločilnost, ker ni le največji živeči norveški umetnik jezika, ampak ker je tudi sam obogatil svoj jezik iz narečij, v katerih je rasel. V vrsti člankov »Narodni jezik« (Verdens Gang, julija 1910) je dokazal, kako je jezik v več rodovih postajal vse bolj norveški, a to ne »po neživljenjskih izmišljotinah in umetničenju nekaterih profesorjev, ampak po življenju samem. *Nima pravice kakršna koli večina v storthingu?* — kot n. pr. tista, ki je z zakonom izenačila »normalni« jezik z živim ljudskim jezikom — *da bi določala razvoj jezika, ampak le stvariteljne sile kulture so poklicane za to.* Značilno za Hamsuna in pažnje vredno za vsako jezikovno področje in vsakogar, ki se zanima za gojenje jezika, je njegovo nasprotovanje in odpor proti govoričenju o »demokratizaciji jezika«, ki so jo norveški zedinjevalni gorečneži tudi prinesli na mizo. »Jezik,« pravi Hamsun, »se hoče po svoji naravi vedno bolj dvigati, noče se demokratizirati in ponižati, marveč poplemeniti. — — — Demokratični jezik, kaj se to pravi? To so golki. Demokratično slikarstvo, demokratična glasba, to sta oljni tisk in harmonika. Ne, nočemo nobene umetnosti demokratizirati, najmanj izmed vseh pa pesništvo.« Hamsun je nastopil tudi zoper novi norveški pravopis in to v brošuri »Jezik v nevarnosti« (1917).

Drugi Hamsunovi članki pa še bolj naravnost zastopajo nazor, ki ga je izrazil v poznejših knjigah. Znano dejstvo na Norveškem je, da uradniki vseh vrst teže proti jugu in da smatrajo nameščenje na Severu kot pregnanstvo, ki so ga voljni vzeti nase le za nekaj mladih let, da si pridobijo sloves zaslužnosti. Hamsun je pa kot severnjaški rodoljub hotel norveško ljudstvo prepričati, da je Sever pripraven in lep za bivanje. Značilen v tem oziru je članek »Bogoslovec v pravljici deželi« (Morgenbladet 6. jan. 1926), ki deloma zasmehuje duhovnike, ki beže na jug, ko je vendar na Severu več fara, ki so nezasedene, deloma pa skuša na skoraj ginljiv način pokazati prednosti bivanja na Severu. Opozarja na to, da severna mesta v sedanosti hitreje rasto kakor pa mesta na jugu; slika tudi kolonizacijo Finmarkena. Razlaga zložnost in varnost vožnje s čolni in simpatične lastnosti tamošnjega prebivalstva. »Prebivalstvo severa ni žilavo in mrko kot zapadnjaki in še manj togo ter samoljubno kot vzhodnjaki. Severnjaki so dobrosrčni in potrpežljivi in jih je lahko voditi. Ne rinejo se skozi življenje s pohlepno skopostjo kot tukaj na jugu, neomejeno ribiško življenje, ki so ga tu živeli, jih je napravilo mnogo bolj širokogrudne.«

Vprašuje se, kakemu »svilnato občutljivemu plemstvu neki pripadajo ti gospodje bogoslovci, da ne morejo vzdržati v Tromsöski opatiji. Povzdigne se celo do pesniškega slikanja severne narave, ki je vredno pesnika »Pana«:

»Bogoslovec naj bi bil ubral drugo pot; svoji osebnosti bi moral dati več vsebine in teže, to bi moral, saj je na Severu za to obilno prilike. Plača je prav tako dobra kot na jugu; toda gori na severu je zvezdna noč in severni sij kakor tu nikdar. In poleti čudo samotno pozabljenega in preziranega rastlinja, cvetje na gorah, grmovje po dolini, blede živ-

² parlament (prev.)

ljenje, tišina. Potem časi viharja, ko se mešata zemlja in nebo in bučijo orgle večnosti. Potem ribarjenje, mrgolenje čolnov, vse te ladje, bitje in žitje, ljudje iz vseh krajev. Potem spet poletje, sončno čudo vsako noč, šumeči ptičji svet — vse to človeka vleče od robotih misli na korist k premišljajočemu, religioznemu življenju.«

Hamsun je tudi v tisku pokazal v soglasju s tendenco svojih poznejših knjig (»Zadnja radost«, »Blagoslov zemlje«) na moralno škodo, ki jo prinaša prebivalstvu tujski promet, »ki bo njegov narod izmaličil« v ljudstvo hotelirjev in natarjev«. »Naša duhovna globina izginja,« piše v sijajnem članku (Verdens Gang 3. jul. 1910), izginja nežnost, mir, ponos, poštenje pojemajo, ne mislimo na prav ničesar več kot samo na snubljenje turistov. Naj narod rajši,« pravi Hamsun, »obdeluje norveško zemljo in naj sicer gostoljubno sprejema inozemce, če hočejo to zemljo sprejeti in gledati tako, kakršna je. Sušili bomo svoja barja, sadili gozdove, kolonizirali prostrani Sever. — In to bomo pisali v liste, drugo ni vredno niti brzojava. To je le bežen opoj neumnega turistovskega amerikanizma. Kmet lahko dela dalje, zemlja leži mirno pred njim.« Brezdomski romantik Hamsun je končno izpovedal vero v najstanovitnejšo življenjsko obliko, v zemljo, iz katere je izšel.

1920 je Švedska akademija v Stockholmu dala Hamsunu Nobelovo nagrado s posebnim ozirom na naseljeniški roman »Blagoslov zemlje«.

Ta življenjepisi uvod se bo morda komu zdel mršav. Vendar vsebuje vse poglobitno, kar vemo o Hamsunu — razen množstva bolj ali manj verjetnih zgodbic, ki krožijo o njem po severnih deželah — in vsebuje vse določne podatke, kar jih je povedal o sebi sam. Značilna poteza na Hamsunu je, da se ne zanima za lastni življenjepis in tudi ne za lastno analizo, ki teži za tem, da bi pojasnila razvoj lastne osebnosti. Njegova poezija je po obliki pogostoma poudarjanje jaza, vendar je prav Hamsun kot le malokateri veliki pesnik dosledno ohranil brezimnost lastne osebnosti. Tudi ni nobeden drugi ostal tako tuj do moderne reklame kot prav Hamsun. Nikdar ni storil niti koraka, da bi izzval pozornost za svoje delo, nikdar ni odgovarjal napadom na svoje knjige, ali da bi pustil koga drugega odgovarjati; ni bral knjig, ki so napisane o njem, tudi ni maral popravljati neštevilnih netočnosti, ki jih nahajamo po knjigah, po člankih in priročnikih vsega sveta o njem. Pisatelj M. Lewin pripoveduje (Verdens Gang 4. avg. 1910), da so mu ruski založniki ponujali omotično visoke vsote za biografsko delo o Hamsunu, »če ga more preskrbeti.« »Nekdo je ponudil Hamsunu tisoč kron³ za eno samo uro razgovora, da bi dobil na ta način snovi za življenjepis, a Hamsun je odklonil in sploh ni hotel nič slišati o teh sijajnih ponudbah. Kljub vsemu pa so naprej in naprej pisali življenjepise in bajali najraznovrstnejše reči o najljubšem ruskem pisatelju.« Ta odljudnost je več kot načelo; korenini v sramežljivem ponosu, ki je neporušljiv. Toda ta ravnodušnost do zunanjih mejnikov njegovega življenja je pri Hamsunu tudi umetnostno načelo. Kar najnataneje se ujema z njegovim pisateljskim načinom, kot ga je razodel že v »Gladu«. V njem je prelomil z naturalizmom, ki je hotel sprejemati v umetnost neobdelane skale iz resničnosti, kakor tudi z naturalističnim intelektualizmom, ki je na te

³ predvojnih norveških, kar bi zneslo po približni cenitvi danes gotovo 50.000 dinarjev (prev.)

skale polagal mrežo abstraktnih misli o нравnih in družabnih vodilih, ali, ki je, da povemo na kratko, »dajal probleme v debato.« Ta zunanja dejstvenost in te okorele misli so bile za Hamsuna nekaj pesništvu tujega, ker niso bile neposredno notranje življenje, in zato nekaj mrtvega, ne v najpristnejšem smislu resničnega. Hamsunovo umetniško načelo je neke vrste pesniški bergsonizem, ki ga je pesnik čutil in doživljal delno, že preden so se pojavili nauki francoskega filozofa o vzajemnih določanjih prostora in časa, inteligence in intuicije. Kar po Hamsunovem spada v pesništvo, je prav tisto, kar francoski filozof imenuje globoko življenje, notranje trajanje (la vie profunde, la durée). Toda v prostornosti razširjeni in po razumu razdeljeni svet ali po razumu razdeljeni psihološki svet je za umetnost mrtev. Pesništvo je izraz napevov notranjega življenja. Kakor ima prizma ultraviolettne žarke, tako ima ta napev zvoke, ki jih ne more ujeti še nobena umetnost. Od tu izvira tudi utrujenost nad literaturo, ki jo tenkočutni duh ni malokdaj izrazil. Od tu izvira tudi z estetske strani umetnikova brezbriznost do lastnih življenjepisnih podatkov, do mrtvih ostankov življenja. Ne priznava ničesar drugega, kakor tisto, kar se mu je približalo za toliko, da mu je v svoji poeziji mogel dati umeniško življenje.

V Hamsunovi molččnosti pa seveda leži še nekaj več. V tem leži plemeniti gon, ki ga je nekoč izrazil z bolj omejenega stališča filozofije o sreči Epikuros: živi skrito (*ζῆναι βιωσας*). Molk je celo za moža in žensko zapoved neposrednega in globokega življenja. Nobena psihoanaliza ne bo mogla omajati veljavnosti tega zakona. Demonski pesniški dar je Hamsuna postavil v neko nasprotje z lastno vročo željo, da bi živel skrito. Tem odločnejša pa je zdaj njegova zahteva, naj njegovo osebo pustijo ob strani v prostosti in naj jo, v kolikor je le možno, varujejo celo pred slavo, ki obžarja njegova dela. V svoji odljudni samotnosti je pokazal lastni moški značaj in s tem pristnosti češčenja, ki ga v svoji poeziji izkazuje samotnemu človeku, pritisnil zadnji pečat.

Če je pa Hamsun iz dobrohotnosti piscu te knjige sporočil nekaj obkrajnih podatkov, je vendar spet izrazil svojo brezbriznost do teh zunanosti in svoj odpor do tega, da se ljudje bavijo neprestano z njegovo osebo, ki je — kakor pravi — nekaj, »kar ga nič več prav posebno ne briga.« Dobro označajo bistveno plat Hamsunove osebnosti te besede:⁴

»— — — Sicer pa je vendar pač popolnoma vseeno, ali so moji življenjepisni podatki pravilni ali ne. Iz vseh dežela dobivam vprašanja o teh popolnoma brezpomembnih stvareh, ki da jih bodo porabili za priročnike, knjige in članke — vselej odgovorim odklanjajoče ali pa sploh ne odgovorim. Zdaj sem absolutno prvokrat napravil izjemo za Vas, gospod Landquist. — Moja dela naj brigajo javnost, moje zasebno življenje pa se mi zdi, da vsebuje vse premalo zanimivosti za ljudi —

V teh letih sem dobil šest ali osem knjig o sebi, pa nisem bral niti ene, da bi jo mogel jezikovno razumeti, čas je v meni zatrl takorekoč vse zanimanje za samega sebe, sam sebe nič več posebno ne brigam, ostala mi je le velika notranja sramežljivost, ki se me loti, kadar me kdo hvali. Ne vzdržim, da bi kaj takega prebral, zakrijem si oči. To je pač neke vrste histerija. A naj bo, kakor že hoče.« —

Prevel Mirko Javornik

⁴ Primerjaj Papinijev »Obisk pri Hamsunu« v lanski Modri Ptici.

NEMŠKA MODERNA LIRIKA¹

MILENA MOHORIČEVA

Težko je v množici imen in del iskati jasne linije, težko je dobiti pregled v tej mnogobarvni skali misli in čustev. Včasih se skoro zdi, da bi bilo mogoče primerjati dobršen del nemške moderne lirike, predvsem one, ki se je v skrajnem individualizmu razživljala, ki je vzrastla v odporu proti naturalizmu in socialnim tendencam, ki so ga spremljale, nekako liriki poznega srednjega veka. Ko je bila ta doba že na zatonu, ko so se pojavljale že vidne preosnove družbe in življenja, tedaj vzrastla kot poslednji cvet tega sveta religijozna lirika, Marijine pesmi, blesteče, mistične rože. Realizem in naturalizem, ki sta v Evropi postala glasnika novih smeri, ki so bile tedaj često šele bolj zaslutene kot jasno izražene, sta tudi v Nemčiji liriko potisnila odločno ob stran. Sicer je v Nemčiji od leta 1840 do leta 1880 izšlo mnogo pesniških zbirk, ne najdemo pa v njih stvarjalcev, ki bi jim bila lirika glavno in edino sredstvo izpovedi. Srečujemo dramatike (Hebbel), epike (G. Keller, C. F. Meyer, Storm), ki so bili pesniki šele v drugi vrsti. Bil je to čas velikih pripovednikov. (Keller, Gotthelf, Stifter, Raabe, Meyer, Fontane, Ebner-Eschenbach.) Vse od teh dob, in lahko rečemo, vse do naših dni, pa je vzrasla v Nemčiji dolga vrsta ljudi, ki jim je lirika poglobitvena in skoro edinstvena možnost izpovedi, ki začenja z Liliencronom in sega nekako do Werfla.

V osemdesetih letih je realizem prešel v naturalizem: verno sprejemanje in podajanje utisov je postalo geslo. Za pesnika te dobe, kakor za slikarja te dobe (Liebermann) je prišel čas: *impresijonizem* je postal končna formulacija. Linijo impresijonističnih pesnikov bi mogli označiti z imeni: Liliencron, Arno Holz, Stefan George, Hugo v. Hoffmannsthal, Dehmel, Nietzsche, morda spada še sem Rainer Maria Rilke. Časovno bi jo opredelili od osemdesetih let do svetovne vojne. Že Hoffmannsthal je iskal v refleksiji svojega izraza, on je nekak most k Nietzscheju, k pesniku svetovnega nazora: Weltanschauungsdichter. Značilna za impresijonizem je forma, prvotno še metrično pravilna, čedalje svobodnejša, čedalje bolj ritmus kot metrum, bolj melodija kot rima, bolj mirna, vnešena, včasih dolga, drugič sunkovita, nikakor pa ne lahkotno običajna, vedno enaka v svojih postopih, kakor navita ura. Miselno moremo označiti impresijonizem z individualizmom, često z Nietzschejantvom, čeprav se često, kot n. pr. pri Dehmelu porajajo socialni motivi; on stremi za tem svojo osebnost priversti k najvišjim ciljem, tako se sreča včasih z mladimi, nikakor pa njegove težnje niso kar je brez-pogojni altruizem mladine.

Detlev v. Liliencron (1844—1909) je v našem izboru zastopan s pesmijo »Marčev dan«. Bil je natančen opazovalec in risar dojete resničnosti, bil je neizrekljivo skrben delavec, njegove pesmi so izdelane do poslednjih fines in vendar so njegovi verzi tako lahkotni, da se bli-

¹ Oskar Walzel: Die deutsche Dichtung seit Goethes Tod. Berlin 1920. — Dr. Hans Röll: Geschichte der deutschen Dichtung. Leipzig 1930. — Dr. Hans Röll: Deutsche Lyriker von Liliencron bis Werfel. 1931. — Gustav Wenz: Deutsche Lyrik von Johann Gottfried Herder bis Stefan George. Leipzig 1927. — Kurt Pinthus: Menschheitsdämmerung, Symphonie jüngster Dichtung. 1920. Deutsche Dichten.

žajo poslušalcu skoraj kot improvizacije. Značilna za njegovo poezijo je ognjevitost, brezmejno veselje nad viharim življenjem, strastjo, — kri, pokolj, divjanje, instinkti mase — vse to so bili spremljevalci njegove muze. Njegovi romani in drame razodevajo impresionista, to niso miselno zaključene celote, ampak muzikalično podoživljene slike in sličice iz življenja. Njegov verz je zmagovit, gibčen, mavrično barvit. Večno mlad je v svojih ljubezenskih pesmih. Blizu mu je dolga vrsta pesnikov: Gustav Falke, Otto Julius Bierbaum, Karl Busse, Ludwig Jacobowski, Julius Hartleben. — Po svojih, preroditeljskih potih je hodil *Arno Holz* (1863—1929), osvetlil je vprašanje lirične forme na čisto nov način. Zanj je umetnosti problem vedno tudi vprašanje volje. Stremel je za obnovo pesniških izraznih sredstev, izginila je resnično skoro sleherni razdalja med pesmijo in življenjem, povzpел se je, skoro lahko rečemo, do skrajne možnosti stopnjevane forme baroka v obeh ekstremih svojega stavka: v čezmernem, dolgem, in lapidarnem, skoro vzklicnem stavku. Njegovo delo je bilo drzen eksperiment, ki ga je izvršil v zavesti iskalca in odkritelja novih poti. Ne pozna običajno rime, metra, ne strofe — njegov slog je ritmična proza (Polymeter, Streckvers). Približal se je rapsodičnemu, proroškemu izrazu biblije. Kozmično občutje, ki mu je lastno, daje njegovim pesmim nesluteno širino. Zunanje-oblikovno so Holzove pesmi grafični liki. Ritmus mu je diametralno nasprotje metriki, osrednja os pesmi je prapodoba ritma. Holz dramatika so do danes malo igrali, zato ni še ocenjeno njegovo odrsko delo. Znano je, da je umrl prav tedaj, ko so ga predlagali za Noblovo nagrado. Sledilo mu jih je mnogo, med njimi: Paul Ernst, Cäsar Flaischlen, Johannes Schlaf. Kakor je Holz hotel glasni melodiki običajnega verza odvzeti kričavost, mehaničnost in jo je zavrl, da je bila pridušena in trepetajoča, se je *Stefan George* (1868) odvrnil od resnične sedanosti in povdarjal v nasprotju s socialno tendenco posebnost individualističnih, izjemnih ljudi. To kaže zunanost njegovih pesmi: zavrgel je vrapovis, interpunkcijo. Njegova pesem ne zabava, marveč učinkuje («Keine Unterhaltung, sondern Eindruck»). Dostojanstvenost, sigurnost označujeta njegovo umetnost, vendar čitatelja nikdar ne priklepa z magično silo nase. Kri, srce, duša, vest, človečnost, usoda, minljivost, — vse je postalo forma, umetnija, da je skoro že tuje življenju. Toda formalizem, umetnost radi umetnosti Georgeju ni vse življenje zadoščala, zato je po vojni postal klicar, buditelj, in se je tudi v formi približal mali, melodiozni kitici narodne pesmi. Na religioznem temelju sloneči, svečeniško resni, plemenito samozavestni nazor Georgejev je osvojila njegova šola: Max Dauthendey, R. Schaukal, Christian Morgenstern in v začetkih Else Lasker-Schüler. Če je pri Georgeju prevladovala jasnost, strnjenost forme, je ubiral nemirni Dunajčan *Hugo v. Hoffmannsthal* (1874—1929) drugačne strune. Skromnost izraza z izredno tankim sluhom, z izbrano umetnostjo gradnje je odlika njegovih pesmi. Vsestranosti življenja je prisluškoval in ji skušal najti razjasnitve, iskal je rešitve svetovnim skrivnostim, ne da bi jo našel. S tesnobo išče pomena svojega življenja in stvari, ki ga obdajajo. On ni vesoljstvo, odraža ga le in se skoro izgublja v njem. Njegove strune so neverjetno občutljive za najsubtilnejše odtenke in sposobne polnega doživetja. Mehak in prožen je njegov glas in verz, on je iskalec, ki mu ni bilo dano najti in doseči cilja svojega iskanja. Glasnik je umetniško občutenega relativizma. V svoji refleksiji je blizu Dehmelu,

Nietzscheju in Rilkeju, loči se bistveno od njih po svoji resignaciji. — Antisocijalni, individualistični svetovni nazor je dosegel vrhunec v formulaciji, ki jo je izdelal *Friedrich Nietzsche* (1844—1900). V njem ni le nemška filozofija dobila izrazitega zastopnika, mnogo večjega pomena je njegov upliv morda v nemški književnosti. Njegov izraz je veličasten, vse prej kot suhoparno učenjaški, njegova beseda je močna, silna in sugestivna. Nemščina bi lahko od Nietzschejevih dni štela novo dobo. Vso silno moč njegovega izraza in besede razodeva njegova ritmična proza kakor poezija. Prevajalcu je v Nietzscheju stavljena prav gotovo ena najtežjih nalog. Njegovo življenjsko občutje, veselje do boja radi boja razodeva tudi *Richard Dehmel* (1863—1920). Tudi on ne pozna meja čustev in volje, ne drugega smotra kot oblikovanje lastne osebnosti, čeprav pri njem, ki, kakor vsaka prava osebnost dojemata življenje brez dogme, zazveni socialni motiv, zazveni razumevanje tegobe — težav svojega bližnjega. Težke ljubezenske stiske, motna in temna erotika zveni iz njegovih verzov. Spoznati hoče vso slast, užiti vse ugodje, a to oplemenititi, duhovno uravnati. Lastno osebnost hoče voditi k najvišjim ciljem. Njegova poezija je jasna, prijemljiva, plastična. Med Bogom in svetom je hodil in je našel svet, v vseh iskrecih svetlih in temačnih barvah ga je upodobil. — Orisi sveta so zamegljeni, stroga forma izginja v pesmih, ki jih je zapel v Pragi rojeni, v Franciji, v krogu Augusta Rodina vzrasli *Rainer Maria Rilke* (1875—1926). Predzrov je posegel v zakonitosti jezika in verza, prelomil s tradicijo. Njegov verz je stopnjevano gibljiv, daleč oddeljen Georgejevi mirnosti. Rima je v skladju stavkov dobila često nenavadno mesto, nenaglašene in podrejene besede (atributivni adjektiv, člen) srečujemo v rimi. Globoko se pogreza v skrivnost predmeta, ki mu prodira do najglobljih skrivnosti. Njegov predmet niso le ljudje, osebnosti, često sploh nima modela, ustavlja se pri živalih, grbih, zlatu, portalih, vse mu je postalo umetnostno doživetje. Ne ustavlja se ob trenutnem utisu — pogreza se v središče, žarišče in bistvo svojega predmeta, skuša ga dojeti duhovno, njegovo zunanjo podobo hoče razložiti s pomočjo notranjosti. Bil je izmed prvih, ki so izraz notranjosti postavili na mesto zunanjega utisa. Pri njem že skoro ne nahajamo pesmi v prvi osebi, ne govori o sebi — premaknilo se mu je težišče v drugo, tretjo osebo — nagovor je ti, on. Nova lirika je prejela tudi snovno novo delo, približevati se je začela dobi zgodnjega naturalizma. Velemesto, delavec, boj za obstanek, vojna — vse to so bile stvari, ki jih je mladi pesnik, gnan od stiske, boli in trpljenja, izpovedoval. Od bojnih klicev je prešel v najiskreneje občuteno liriko.

V dobo pred in po vojni moramo všteti delo žena, zazvenelo je z življenjem sveta tudi v vojni in jo upodobilo v pretresljivih tonih.

Ricarda Huch (1864) je danes evropsko ime. Je žena, ki ji je bilo dano, izoblikovati svoj duhovni obraz do zadnje potankosti; življenjsko občutje te žene je tako iskreno, tako globoko in prepričevalno, doseglo je danes jasnost, ki je za nas, ki se nemirno borimo, skoraj nepojmljiva. Njena lirika je čudovito lepa, njeni verzi so kakor zaviti v svit čarobnih zvokov. Odlično je danes znano njeno ime v znanstvenem svetu, znano je njeno pripovedno delo, ki ima vse vrline velikih pripovedovalcev, včasih leži preko njega komaj opazna patina ironije. V svojih erotičnih pesmih je morda najneposrednejša, najbližja in najpripro-

stejša. *Agnes Miegel* (1879) je znana predvsem po svojih klenih, jasnih baladah. Pesem v našem izboru ima vse odlike njene umetnosti. Zna povedati velike stvari v priprostem, navidez neznatnem okviru, njen izraz je često blizu ljudskemu tonu. Naivnost dekleta in nebrzdanost hrepenenj sta čudovito zlitii v tej pesmi; čeprav varčuje do skrajnosti s sredstvi, ki jih uporablja, je za sleherno besedo Agnes Miegel svoj svet, ki sega zelo daleč v globino. *Ina Seidel* (1885) se strne z naturo v eno, ob silnem občutju nature se izgublja njen lastni jaz. Z zemljo je rojena v isti uri, morje jo je rodilo, vse kar vidi in dojema je zrastle iz nje. Vendar je Ina Seidel kljub svoji odmaknjenosti dogodkom, silno občutila in oblikovala doživetje vojne v svojih »Litanijah miru«. Vse je ustavila, vretje, ogenj sta pogasnila; evropski narodi so se nasitili krvi in življenj in smrti; — stoje na pogorišču velikega požara, ki je uničil življenjski organizem v jedru; nič več carjev, bogov, vere, tudi ljubezni ni več. Noč je le — mir po strašnih, nemirnih, krvavih dneh. — Ricarda Huch je svoje doživetje vojne srečala že poprej, v zgodovini: Velika vojna v Nemčiji, kjer je obdelala čas tridesetletne vojne, je spomenik tudi tem vojnim dnevom.

Pot, ki jo je nakazal Rilke, pot od skritih stvari človeške notranjosti navzven, poizkus izražati svoje doživetje s sredstvi zunanjega sveta je še odločneje nastopila skupina *ekspresionistov*. Pesniki naših dni ne nastopajo kakor samostojne osebnosti, nastopajo mnogo bolj v zboru, ki povzdiguje svoj glas v eni sami veliki obtožbi. Ta skupina mladih ljudi občuti živo nasprotje v razmerju do sodobnega sveta, ki je še do nedavna veljal za edino možen svet in ustroj življenja. Zavedli so se vseh nasprotstev, zavedli spoznanja, da je vojna najhujše zlo, v katerem se je admirajoči svet še enkrat razživel. Zbuditi hočejo človeško srce, kličejo vzdramitev in upor, ljubezen do ljudi. Zanimivo je, da sta tu nekako po občutju ločeni skupini avstrijskih in nemških pesnikov. Avstrijska skupina, — ki ji je Praga z Werflom žarišče, je postala za razvoj ekspresionizma prav tako važna kot nekoč Dunaj za impresionizem — se nagiblje vse bolj k mehkoobi, kliče k ljubezni, dočim je nemška skupina odločnejša in kliče k upor. Mnogo jih je, ki so padli v vojni: Alfred Lichtenstein, Ernst Wilhelm Lotz, Ernst Stadler, August Stramm, tudi Georg Heym je že mrtev. Skupina, ki je najradikalnejša, se je zbrala okrog Walterja Hasencleverja: Johannes R. Becher, Iwan Goll, Kurt Heynicke, Wilhelm Klemm, Rudolf Leonhard, Karl Otten, Ludwig Rubiner, Alfred Wolfenstein. Nujna razvojna posledica ekspresionizma, njegovega stališča do sveta, odklanjanja vsega obstoječega in sproščanja duha je bila, da je nova lirika postala glasnik prevratnih razpoloženj naših dni, ki jih je rodil konec vojne, da še več, zavedala se je svojega tovarištva z vsemi onimi, ki so z dejanjem in z voljo zopet hoteli ustvariti srečne dni človeštvu. Bila je glasnik skrajne levice, mladostno nasprotujoča vsemu kompromisarstvu in polovičarstvu. V upanju, da politični polom privede do obnove družbe in življenja, se je postavila ob bok s političnimi boritelji. Stala je mnogo bolj na leviči kakor socialno demokratsko čuteči pisatelji zgodnjega naturalizma. Jean Jaurès, Karl Liebknecht, Rosa Luxemburg — vse je obdala svetost mučenštva, padli so za svojo idejo, žrtvovali se za dobro stvar. Hasenclever, Becher, Leonhard so slavili njihov spomin — kakor je slikarica Käthe Kollwitz Karlu Liebknechtu postavila trajen spomenik.

V našem izboru zastopajo *vojno liriko*: *Heinrich Lersch* (1889), kotlar iz München-Gladbacha, *Karl Bröger* (1886) in *Max Barthel* (1893). Vojna lirika je morda najresničnejši, najiskrenejši plod moderne lirike. Vznik ji je neposreden, včasih grozotne prepričevalnosti. To so intimne izpovedi, mogočnejše od vsega vpitja, od vse groze in strahot podivjanega človeštva. Poleg že omenjenih bi bilo še omeniti sledeča imena: Ernst Stadler, Max Herrmann, Walter Rheiner, E. A. Rhenhardt, Jakob van Hoddis, Max Pulver, Kurt Bock, Georg Trakl. Pri nas je znan Theodor Däubler, ki je rojen v Trstu, lirični epik (Nordlicht). Našo vrsto zaključujeta *Kurt Heynicke* (1891) iz radikalnega kroga mladih in pa zasanjani, lirični klicar novega duha, ki opeva svetnika in ga poveljuje v nasprotju z junakom — *Franz Werfel* (1890). Praga je z Werflov, Maxom Brodom in Paulom Kornfeldom postala nekakšno izhodišče nemškega ekspresionizma.

Tak je torej obraz sveta nemškega pesništva v širokih obrisih. Čisto točno določiti sliko naše neposredne sodobnosti, pa bo najbrže na dobršen čas še zelo težko. Mladina, ki dorašča, ki se je jedva dobro jela oglašati, bo krenila na pota, ki jih vnaprej ni mogoče nakazati. Razvidno pa je iz tega kratkega pregleda, da je pesem še vedno spremljevalka tudi naših civiliziranih dni, in da stopinje življenja neposredno in točno oblikuje.

IZ NEMŠKE MODERNE LIRIKE

V MARCU

DETLEV VON LILIENCRON

Megle senčne preko polj bežijo, Dviga se škrjancev jata glasna,
v modrem vzdušju gaji tam šumijo. hrupna prišla je pomlad prekrasna.

Zrak v višavah orjejo žerjavi, Lahno ti, dekle, vihra obleka,
v pónih gručah plovejo kričavi. v daljne kraje sanja kratka sreča.

Kratka sreča je odšla z meglami;
držal bi jo, nisem smel, z rokami.

Prevela Milena Mohoričeva

MLADOLETJE

HUGO v. HOFMANNSTHAL

Gre veter pomladni
skoz gole aleje,
čudne stvari hladni
veter veje.

Sam trepetal je,
kjer jok je bil,
se ljubko v lasé
razvihrane privil.

Posipaval z dreves
akacij je cvetje,
hladil je teles
žareče zavzetje.

Usta smejoča
poljuboval,
mehke, čuječe
trate spoznal.

Kot krik je ihteči
drsel skoz piščal,
ob zarji rdeči
je v mrak veslal.

Šepetajoče,
sobe je preletel,
dogorevajoče
luči svit je prešel.

Gre veter pomladni
skoz gole aleje,
čudne stvari hladni
veter veje.

Skozi gladke,
blede aleje
prinaša
sence blede.

In opoj,
ki šelesti
od daljnih bivališč,
zadnje noči.

Prevela Milena Mohoričeva

TAM NAD ZEMLJO

ARNO HOLZ

Tam nad zemljo hitijo oblaki,
v gozdih zelena
lije luč.
Zabi, srcé!
In v tihem solncu
najblažji čar veje,
cvetje ziblje se, tisoč uteh cvete.
Zabi, srcé!
Iz dalje žvižga ptič, le slušaj...
Poje svoj spev.
O sreči spev!
O sreči.

Prevel Vladimir Premru

TRAVNIK LEP

ARNO HOLZ

Travnik lep, mehak, zelen.
Na njem ležim.
Med samimi zlaticami!
Nad mano
toplo nebo;
beline daljne nemir
mi oči počasi, prav počasi
zapira.
Zrak giblje se... nežno brenčanje.
Daleč sem zdaj
od vseh svetov,
rdečina nežna me napolnjuje
natanko čutim kak' mi v krvi solnce lije —
minute beže.
Pogreznjeno vse. Le še jaz.
Blažen.

Prevel Vladimir Premru

NEPOZNANEMU BOGU

FRIEDERICH NIETZSCHE

Enkrat še predno dalje grem,
v daljine pogled svoj upiram,
osamljen roke k tebi dvignem,
do tebe, kamor se zatekam,
ki sem v globinah svoje duše
svečano ti gradil oltar,
da me vsikdar
glas tvoj od tam priklíče.
Na njem žareče pisano sem bral
besedo: neznanemu bogu.
Njegov sem, pa četudi v krogu

grešnikov do ure te sem stal:
Njegov sem — te vezi že čutim,
ki v boju tem vsled njih slabim
in, če bežim,
me silijo, da njemu služim.

Neznanec, hočem te poznati
globine moje duše poznavalec,
življenja mojga burni rešetalec,
nedojemljivi, v rodu mi!
Poznati hočem te, služiti ti.

Prevel Vladimir Premru

OSAMLJEN

FRIEDERICH NIETZSCHE

Vrane vpíjó
frfotaje v mesto lete:
snežilo bo, —
kdor dom ima — dobro mu je!

Otrpel ves
oziraš se, ah, dolgo že!
Kaj, norec, res
pred zimo v svet zbežal si še?

Svet — je prehod
k pustinjam ves hladan in nem!
Kdor zgubil tod
je vse, ne vstavlja se, to vem.

Zdaj bled stojiš
v zimsko popotvanje zaklet,
kot dim hitiš,
ki išče hladnejših nebes.

Léti, hreščé
v tonu ptičev pustinjskih poj! —
Norec, sréc
v led, v zasmeha skrij nepokoj!

Vrane vpíjó
frfotaje v mesto lete:
snežilo bo, —
kdor doma zdaj nima, gorje!

Prevela Milena Mohoričeva

DELAVEC

RICHARD DEHMEL

Imava postelj, otroka imaš
žena!
Imava delo, in sicer oba,
imava solnca, dežjã in vétra.
Manjka nama le majhna stvar,
da bi kot ptiči svobodna bila:
le čas!

Če v nedeljo preko polj greva,
otrok,
in nad klasjem se v daljo in šir
modri lastavičji rod blišči,

o, nama ne manjka obleka tako,
da bi lepa bila kot ptiči so:
le čas!

Le čas! Viharne nevihte slutimo mi,
ljudstvo.

Le majhno večnost še;
nič nam ne manjka, žena, otrok,
kakor kar raste iz naših rok,
da bi kot ptiči veseli bili —
le čas!

Prevela Milena Mohoričeva

VČASIH SE V TIHI NOČI ZGODI

RAINER MARIA RILKE

Včasih se v tihl noči zgodi,
da veter kakor otrok se zbudi,
in prispe pod drevesi v vas
lahno, nalahno do nas.

In ob ribniku tiplje lahnó,
in tedaj pozorno mu je uhó:
in hiše so vse bledé,
in v gajih hrasti molče...

Prevel Vladimir Premru

TO HREPENENJE JE

RAINER MARIA RILKE

To hrepenenje je: v valovih
ne v času imeti domovine.
In to želje so: da v tihih dialogih
ura dneva z večnostjo ti mine.
In to življenje je: dokler ne dvigne se
najbolj samotna ura včerajšnega dne,
ki smeje se drugače kot sestré
in v večnost gre molče.

Prevel Vladimir Premru

HREPENENJE

RICARDA HUCH

Da le s teboj sem,
kaj žitje opasno,
prijat'ljí, kaj dom mi,
kaj zemlje bogastvo.

Po tehim medlim
kot po bregu valovje
kot lastavke v jesen
hite v južno domovje.

Kot sam v noč misli
sin samotni planine
na snežne bregove,
svit mesečine.

Prevela Milena Mohoričeva

DEKLETOVA MOLITEV

AGNES MIEGEL

Te prosim, Gospod, za Kristovo kri
preljubega zvesto ohrani mi.

Te prosim, Gospod, iz dna srca,
da me poljubi na usta moja!

Pri zveličanju duše prosim te,
če drugo bi snubil kdaj, kar naj umre.

Prevel Vladimir Premru

SKRIVNOST LJUBEZNI

INA SEIDL

Li veš predragi
zakaj to leto je srečno?
Glej, moja ljubav je
nad tabo bedela večno.

Vsako bol, ki srce ti
je grozeče obdala,
da je brezglasno prešla,
sem jo k sebi pozvala.

Vsako plodno srečo,
ki jo prijazna je ura dala,
poslala sem k tebi, da nežno
je v tvoji duši obstala.

Glej, saj je sladkó
vse za té pretrpeti
in zate v žaru
dvojne bolesti zgoreti.

Prevela Milena Mohoričeva

POKRAJINA

GEORG TRAKL

Večer v septembru; žalostno zvene temni klici pastirjev
skozi večerno vas; ogenj se iskri v kovačiji.

Silno se vzpenja črn konj; hijacintni kodri dekleta
love ljubezen njegovih purpurnih nozdri.

Tiho zamre na robu gozda klic košute

in rmeni cvetovi jeseni

se nagibljejo nemi nad ribnika modro obličje.

V rdečem plamenu je zažarelo drevo; sfrfotali so s temnimi obličji

netopirji.

Prevel Vladimir Premru

OPOROKA

KARL BRÖGER

Vsi ljubi bratje, ki padli so že
govore iz kamna in grude, z oblakov, vetrov govorec.

Njih glas napolnjuje prostranstvo z močjo,
v slehernih sanjah poslednje njih misli tko.

Zopet čuje glas, zadržavan in svečan:

»Brat v življenju, živi brat, čuješ li sam?

Piši: če brat v bitki moralni pogine,
umre le telo mu, delo s sveta ne izgine.

Če tvorna volja dela nikdar ne opušča,
smisel življenja za udar krepí in učvršča.

Poleži se dim! Razgrni ognjeni oblak!
Večen je boj, močnejši kot slehern vojščak.

Piši: Vsak padli brat snubi roke,
nove roke, da delu življenje vzdrže.

Zato je mrtvih bratov ukaz:

Če delo živi, ni žrtev izgubljen čas!«

Noč za nočjo v mojo dušo gori,
mrtvih bratov volja in testament živi.

Spet čujem glas, kot temni čar:
»Delajte — — — tožite nikar!«

Prevela Milena Mohoričeva

TOVARIŠ

HEINRICH LERSCH

Zvesto je vztrajal vso dolgo jesen in zimo,
z vojne, tujine, ustvaril si dom in domovino.
Domotožje so pile zvezde, lilo je v noč pokojno,
mislil na domovino, kot da je mrtva, med vojno.
Al' ko pomlad je s svitom ozračje objela,
mu ostro svetleče oko je temna žalost zajela.
Globoko je v snu, sam vedel ni, ječal in vzdihal ves čas,
v sanjah in koprnenju venel je vojščaku obraz.
In nekega dne, biló je še mračno, pelo je nad zemljó —
stal je tresočih se usten. obličje uprto v nebo:
škrjanec je prvi bil, med treskom in grozo je pel,
uklenjeni duh je z ječe volje vzletel.
Jokal je, jokal bolesti: Zdaj videl je bitko in smrt,
videl, kak' svet je od polletne vojne strt.
Zamujal je stražo, jemal ni več puške v roke,
če v službi je stal, blodilo in sanjalo mu je srcé.
Golo je zemljo poljubljal, metal na prsi se njene,
za težave ni znal, še vojna je šla v pozabljenje.
Ni slišal ukazov, ne, če se razletel šrapnel je,
ne strellov, napadov, klicev — le: da škrjanec pel je.

Prevela Milena Mohoričeva

POMLAD NAGIBLJE SE

MAKS BARTHEL

Pomlad nagiblje se v doline
v tretje že. Molči dežela vsa.
Granat teh ptičev glas jeklen je.
Smrt se sprehaja. Smrt se igra.

Prevel Vladimir Premru

SREČANJE

MAKS BARTHEL

Pred jarkom našim v gozdu močno
je pet mrtvih ležalo zajetih v zemljo.
Trobentice tam so pognale,
dekliško lep venec stkale,
nagibale so se krotko
v pet mrtvih molčanje strašno.

Prvi z rjavo brado kakor zlato
in vitko in nežno roko
dvignil v solnce oči je rumene,
videl pomladi ni več razsvetljene.
In mislim, da bil je mislec globok,
vsega rešatalec, bil darežljivih je rok.

Ostali ležali ob grmu in drevju
so v gozda tihote tihem šumenju.
Nikdo ni povedal odkod jim rod.

Roke so jim bile žuljave povsod,
delavske roke, ki od ranega dne
trdo v noč delajo in le skrbe.

Bil sem na stražo tja poslan,
na stražo v svet od krvi razoran.
Pet mrtvih Francozov ležalo je tam,
v višinah se maj je sprehajal sam!
Polno se pest mi je cvetja zlomilo.
Besede divje srce je govorilo.

Prevel Vladimir Premru

NAGOVOR

ERNST STADLER

Le plamen sem in žeja, krik, požar. Zrcalo si, veliki po krivini
Skoz' tesni moje duše čas beži potoki žitja se srečujejo
Kot temne vode buren neznan čar. in po zlato lijoči mu globini
Na truplu znak gori: minljivosti. stvari blesteč od mrtvih vstajajo.

Najboljše tli, duši se — zvezde sij,
ki v letnih se noči prepad gubi —
a slika daljna je ta tvojih dni
znak večen, ki usodo varje ti.

Prevel Vladimir Premru

NAROD

KURT HEYNICKE

Moj rod
cveti večno.

Ti veletok razpet iz polnoči v polnoč
velik, globok iz morja v morje
vrelci šume iz tvojih globin
tebe večno hraneč,
narod.

Moj rod
cveti večno.
Sanjaš bodočnosti privide.
Ne bo več dne, ki tvoje sni bi rušil,
vrhovi tvoje duše bodo segali v
nebo
in dvigali nas
nas
narod.

Jaz sem drevo v gozdu narod.
In solnce hrani moje liste.
A korenine moje spe spanje moči
v tebi
moj rod.

Moj rod,
vse klečalo bo nekoč še
pred teboj.
Ker tvoja duša bo vzletela
preko mest in dimnikov visoko v
lastno srce.

In ti cvetel boš,
moj rod.

Moj rod
v sebi.

Prevela Milena Mohoričeva

STORIL SEM DOBRO DELO

FRANZ WERFEL

Srce vriskaj!
Storil sem dobro delo.
Sedaj več nisem sam.
Človek živi,
živi človek,
ki se mu rose oči
če misli name.
Srce, vriskaj:
Živi tak človek!
Nič več, ne, nič več nisem sam,
ker sem storil dobro delo,
vriskaj, srce!

Sedaj je konec zdihujočih dni.
Tisoč dobrih del storim!
Že čutim,
kako me ljubi vse,
ker ljubim vse!
Topim v ugodju se spoznanja!
Ti moje zadnje, najslajše,
najčistejše, najjasnejše,
najponižnejše občutje:

Dobro hoteti!
Tisoč dobrih del storim.

Najlepšega zadoščenja
sem deležen:
Hvaležnosti!
Hvaležnost sveta,
tihi predmeti
mi padajo v naročje.
Tihi predmeti,
ki sem jih v polno užiti uri
božal kakor pridne živali.

Moja miza hrešči
vem, da me hoče objeti.
Klavir poizkuša najljubšo mi
pesem zveneti,
skrivnostno in neubrano
zvenijo vse strune obenem.
Knjiga, ki jo čitam,
odpira se sama.

Storil sem dobro delo!
Nekoč bom v zeleno naravo romal,
tam me bodo drevesa
in ovijalke zasledovale.
Zelišča in cvetke
me lovijo,
lahke korenine me objemajo že,
nežne veje
trdno vijo me,
listje se stresa na me
lahno kot tenko
sipajoč se slap.

Mnogo rok se steza za menoj,
mного zelenih rok,
povsem obdaja
ljubezen me, ljubkost
od nje sem ujet.

Storil sem dobro delo,
poln veselja in dobrote sem
in nisem več sam,
ne, nič več sam.
Vriskaj, moje srce!

Prevel Vladimir Premru

IZ DNEVNIKA

JOSIP VIDMAR

III

Ko sem pred nedavnim prebiral pisma znamenitega slikarja Vincenta van Gogha, me je zelo živo obšla zavest o stari bolečini nad neko panogo našega kulturnega življenja. To je naša slikarska kritika in sploh kritika oblikovnih umetnosti. (Še slabše je kajpada z našo glasbeno kritiko, za katero velja vse, kar bom tu očital kritiki likovnih umetnosti, le da so

vsi nedostaki druge pri prvi še očitnejši.) Prav za prav gre za en sam, toda bistven nedostatek in očitek. Trdim namreč, da je vsa ta naša kritika premalo človeška. S tem ne mislim reči, da je neusmiljena ali brezobzirna, marveč pravim, da je premalo dostopna občinstvu, kateremu je predvsem namenjena, da je premalo razumljiva in še premalo zanimiva, kar vse izvira iz njenega osrednjega sprejemanja in pojmovanja umetnosti.

Če naj slikarsko ne posebej izobraženega človeka kritika slikarstva sploh zanima, mu mora biti človeško približana. Govoriti mu mora o človeških čuvstvih, razpoloženjih in stanjih, o človeški vsebini slikarstva oziroma neke slike in mora vrline in nedostatke nekega dela spravljati v sklad ali nesklad s človeškimi reči, ki so za lajka edino zanimive in ki so resnično in dragoceno bistvo tistega, kar naj prav uživajoč gledavec prejme od umetnine. Le kritik, ki bo znal tako človeško obravnavati osrednje vprašanje o vrednosti in nevrednosti likovne umetnine, lahko brez škode za zanimivost in umljivost govori tudi o tehničnih in specialno slikarskih vprašanjih, ki bodo pri njem vedno svojevrstno osvetljena od osrednje človeško kritične misli.

Tega edino pravega, užitnega in pomembnega načina naša likovna kritika ne pozna. Nudi nam težko umljive, a v bistvu nevažne analize sloga, govori o pojmovanju prostora, o kompozicionalnih posebnostih posameznih slikarjev, o njihovem razmerju do barve in še o pre mnogih, neznansko bolj učenih stvareh, ki vse skupaj niso ne zanimive ne kritično uporabne. Nikoli pa ne govori o intimni človeški vsebini umotvorov in sploh niti ne kaže razumevanja za razliko med zgolj slikarskimi zasnutki in pa umetninami, ki jih je oplodila intimna, človeška — izpoved. Ta druga in prav za prav edino dragocena polovica slikarstva zanjo skoraj ne eksistira in podoba je, da so ji likovne umetnosti samo izvajanje in reševanje tehničnih in stilističnih problemov, ne pa vroča govorica veselih in žalostnih, junaških in nežnih, mirnih in viharnih človeških src.

Edina razlaga za ta osrednji nedostatek naše kritike je nezadostno razvit čut za človeško jedro, ki bi ga bilo treba v vsaki umetnini zajeti, pokazati in oceniti. Barve in oblike so ji očitno pač samo barve in oblike, ne pa simboli, ne zvoki in harmonije in ne besede, ki govore in pojo o človeku. Prenešeno v umstveni svet, se to pravi, da ta kritika nima pravega pojmovanja umetnosti, ki jo razlaga, in o umetnosti sploh.

To je bolečina, ki me je spremljala pri branju čudovitih pisem slikarja van Gogha. V njih sem neprestano srečaval pojmovanje umetnosti, ki se mi zdi edino naravno; videl sem navzlic nepopisni občutljivosti za barvo in navzlic veselju nad golo barvo slikarsko čuvstvovanje in uživanje, ki je vedno polno človeške vsebine. Našel sem v teh pismih umetniško miselnost, ki je prava, ki vzbuja ljubezensko zanimanje za umetnost in ki nam jo približuje in jo hkratu posvečuje. Zato čutim potrebo to dojemanje in pojmovanje umetnosti, ki je v pismih razsejano, obnoviti in pokazati v strnjeni vrsti.

V pismih, ki so deloma naslovljena slikarjevemu bratu Teodorju deloma pa slikarju Bernardu, govori van Gogh često o svojem slikanju in o smotru, ki ga je pri tej ali oni sliki skušal doseči. To so mesta, ki jih nameravam uporabiti in navesti v dokaz pojmovanju, ki ga zagovarjam. Nekoč piše bratu o krajini, ki jo je bil prav kar dovršil: »Med delom sem si ves čas prigovarjal: Ne jenjaj prej, dokler ne bo v stvari nekoliko jesenskega večernega razpoloženja, nekaj mističnega, nekaj, kar

je polno globoke resnobe.« V istem pismu pravi, nekoliko kasneje: »Nisem še zadovoljen, kajti čudovita narava še premogočno živi v mojem duhu. Ali vendar vidim, v svojem delu odmev tega, kar me je prišlo; vem, da mi je narava nekaj pripovedovala, da mi je govorila in da sem njene besede stenografsko zapisal. V mojem stenogramu so mogoče nečljljiva mesta, napake in vzeli, in vendar je mogoče v njem nekaj, kar sta mi govorila gozd in obala ali postave.« — Drugič zopet pravi: »Naslikati hočem kratko malo svojo spalnico. Tokrat bo imela pglavlitno besedo barva. S svojim poenostavljanjem naj da stvarcm večji slog in naj gledavcu sugerira absolutni mir in sen. Skratka — gledanje te slike naj nudi duhu oziroma fantaziji oddih.« Ta slika njegove spalnice je dokaj znana. Zelo je preprosta in skromna. Človek bi dejal, zgolj slikarska studija. In vendar kolikšna pozornost nasproti njeni človeški vsebini, nasproti razpoložensjkemu značaju.

Van Gogh kajpada dobro pozna razliko med zgolj slikarskim in slikarsko umetniškim. Tako piše nekoč bratu o Bernardovem avtoportretu, ki mu je kot slika zelo simpatičen: »To je samo slikarska ideja, nekaj črnkastih potez, toda 'chich' kakor kak pristni Manet.« Njemu samemu zgolj slikarske ideje zadostujejo samo za studije; slike, ki jih ima v delu, tolmači svojima dopisnikoma vedno zopet glede njih človeške vsebine. Presenetljiv in poučen je tale opis znane slike, ki bi ji manj prodiren opazovalec po videzu gotovo prisodil skoraj samo slikarske kvalitete: »Skozi okno zelo elegantne, angleške restavracije se vidi največja nesnaga in pa ladja, iz katere tvorijo orjaški tipi nosačev in inozemskih mornarjev kože in bivolske rogovje. Poleg okna stoji zelo črno, zelo nežno, plašno dekletce... sami kontrasti, ki učinkujejo zelo rezko. Flamski mornarji s pretirano zdravimi obrazi in širokimi pleči... postajajo tod, jedó školjke in pijejo pivo... med vpitjem in silnim gestikuliranjem. Na drugi strani pa se plazi ob sivem zidu majhna črna postavica z rokami ob bokih. V okviru ogljeno črnih las majhen obrazek, rjav, oranžno rumen? Ne vem. Pravkar je dvignila oči in vrgla boječ pogled. To je majhna Kitajka, skrivnostna, tiha kakor miš, majhna, steničjega značaja. Nasprotje z velikim flamskim školjkojedcem.«

Koga ne bi zanimala slikarska kritika, ki bi takole tolmačila slike? Komu ne bi ta kritika približala slikarstva samega in mu ga naredila razumljivega in polnega zanimive, sorodne in drage človeške vsebine? Zadel bi jo očitek literarnosti in tega ji ne bi oporekali samo manj subtilni kritiki, marveč tudi mnogi umetniki. Tudi temle besedam bo kdo ugovarjal, češ, lahko je tako tolmačiti lastne slike, a drugače je s tujimi. Nedostopne so, težko umljiv jezik govore kakor muzika in vsaka točna razlaga je tvegana. Odgovor je samo eden: o slikah naj govori samo tisti, ki dobro razume njihovo govorico. Poglej si, kako van Gogh razlaga tujo sliko: »O, kako čudovita je Delacroixjeva slika s Kristovo ladjo na Genezareškem jezeru! On s svojo blede-rumeno avreolo spi in sveti v dramatski vijolični, temno-modri, modro-rdeči lisi; in pa skupina preplašenih učencev na strašnem smaragdno-zelenem morju, ki kipi in kipi prav gori do okvira. Kakšna genijalna zamisel!«

Ali če se vrnem k van Goghovemu tolmačenju lastnih slik in jih preglemam z nekega posebnega zrelišča, ki bo takoj postalo jasno, vidim, da razen prve, ki je krajina, vse druge prikazujejo poleg stvari in narave tudi ljudi ali vsaj reči, ki so v bližnji zvezi s človekom. S temi sredstvi.

bi si kdo mislil, je lahko govoriti tako razumljivo in tako določno o človeškem srcu in k človeškemu srcu. Pri prvi krajini, ki je brez človeških figur ali vsaj brez takih, ki bi bile na sliki važne, pa tudi sam govori mnogo bolj splošno in le o glavnem, ne zelo določnem razpoloženju. Da pokažem, kako veliko bolj določno mu govori tudi pokrajina sama, in da s tem ovržem še ta ugovor zoper človeško tolmačenje slikarstva, bom navedel še naslednji dokaj obsežni, zato pa tudi nadvse poučni in tragični opis krajine, ki je poleg tihožitja morda resnično najbolj zastrto govoreča slikarska zvrst:

»Tu popis slike, ki jo imam ravno pred seboj (pogled na park, ki spada k bolnici za živčno bolne, v kateri se zdravim): na desni siva terasa, kos zidu, nekaj odevelih rožnih grmov, na levi tla v parku (angleško rdeča), svet, ki ga je izžgalo solnce in ki je posejan z odpalimi smrekovimi iglami. Rob parka je posajen z visokimi smrekami, katerih debela in veje so angleško rdeče in katerih zelenje zaradi rahle črne nijanse učinkuje še bolj bolešno. To drevje izstopa iz večernega neba, katerega rumeno ozadje reže vijolična proga; višje prehaja rumena barva v rožnato, nato v zeleno. Nizek zid — ki je tudi angleško rdeč — zapira razgled in le na enem kraju gleda čezenj vijoličast in okrsko-rumen grič. Prvo drevo je ogromno deblo, ki ga je nekoč udarila in razklala strela; ena sama stranska veja še štrli visoko v zrak in seje na tla curke temnozelenih igel. Ta mračni orjak — premagani junak — ki ga lahko smatramo za živo bitje, kontrastira z bledim smehljamem kasne rože na grmičju, ki vene na nasprotni strani; pod smrekami samotne kamenite klopi in temna bukev. Nebo se rumeno zreali v luži, po nalivu je. V solnčnem žarku — poslednjem refleksu — se stopnjuje temni oker do žareče oranžne barve — temne figure se tu in tam še plazijo med debli. Lahko si misliš, da vzbuja ta kombinacija angleško-rdečega, s sivim zastrtega zelenega in črnih črt, ki robijo obrise, nekoliko tistega strahu, ki ga preživlja prenekateri izmed mojih sotrpinov. In motiv velikega od strele razklanega drevesa, bolelni smehljay onega poslednjega jesenskega cveta v zeleni in rožnati barvi, stopnjujeta ta vtis.« Vso težo izraza nosi v tem popisu samo pokrajina. Človeški predmeti, ki so na sliki upodobljeni, so v bistvu postranski ovoji in vendar je izraz docela določen in silno sugestiven. Da, tudi čista krajina govori, če je umetniška, o človeških stvareh, ki jih mora pravi interpret občutiti in pokazati.

Umetnost je v vseh svojih panogah in pri vseh izraznih sredstvih ena in ista. Njen smisel in njeno bistvo sta vedno in povsod samo v izražanju lepote človeškega duha. Človek je njeno središče in njen smoter. »Zola, — piše van Gogh nekje svojemu bratu, — Zola pravi nekaj lepega o umetnosti na sploh: „Dans l'oeuvre d'art je cherche, j'aime l'homme, l'artiste.“¹ Vidiš, to se mi zdi docela pravilno. *Vprašam te, kakšen mož, kakšen opazovalec in mislec, kakšen značaj tiči za sliko...*« To vprašanje naj bi bilo geslo in poglavitno vprašanje vsake kritike o umetnosti, bodisi o literaturi, bodisi o likovni umetnosti in bodisi o muziki.

¹ V umetnini iščem in ljubim človeka, umetnika.

P O R O Č I L A

KNJIŽNA POROČILA

Jože Kranjc: »Pot ob prepadu«, povest. Izšla v zbirki »Slovenske poti«, ki jih urejuje Juš Kozak. Založila Tiskovna zadruga v Ljubljani.

Pozorišče povesti je Pohorje in sicer predvsem Činžat in Devica Marija v Pušcavi, kjer se odigrajo za potek povesti najvažnejša poglavja. Dasi skuša pisatelj pokrajino prikazovati dokaj verno in nje opise čestokrat z velikim poudarkom vpleta v povest, se mi vendar zdi, da mu kraj dejanja ni predmet velikega zanimanja. Tudi socialni motiv v povesti ne igra odločilne vloge, ampak je avtorju važen samo v toliko, v kolikor mu služi za risanje miljeja in pa za izprožitev nekaterih dogodkov, ob katerih se pokažejo značaji ljudi v povesti. Samo takega pomena je tudi poizkus upora dninarjev gospodarju, pri čemer se izkažejo vsi dninarji in dninarice za širokoustneže in strahopetce, glavni junak povesti, France, pa za impulziven pa tudi za nekoliko lahkomišeln značaj. On sicer mirno pove gospodarju to, česar si drugi niso upali, toda ne iz kakega prepričanja, marveč, da bi se postavil. Pravo težišče dela je ljubezenska zgodba in pa značaji, med katerimi se ista razpleta.

Kratka vsebina te zgodbe je v glavnem sledeča: Lesar, bogat posestnik in mesar s Činžata, ukaže nekega dne svoji mladi dekli, brhki Reziki, naj gre k bajtarskemu sinu Francetu, ki se je pravkar vrnil iz zapora (zaprt je bil zaradi tihotapstva), in mu reče, da naj pride k Lesarju, kjer bo pomagal pri sekanju lesa. Rezika gre in najde Franceta doma pred njegovo bajto in ga vidi, kako se trudi z dviganjem težkega hloda. Zdi se ji močan in lep in se vanj zaljubi, pa tudi Rezika se zdi njemu močna in zastavna in si jo zaželi. France, ki mu drugače ni veliko do težkega dela, pride res v gozd k Lesarju in sicer predvsem zato, da bi se srečal tam z Reziko, kar se tudi zgodi. Tu ji France ob neki priliki pravi, da bi ona morala z njim »skozi gozdove«, kjer bi jima nič na svetu ne bilo mar. To sliši stari, šibki in smešni Lesarjev hlapec Jakob, ki je tudi zaljubljen v Reziko in bi se rad z njo poročil. Jakob po teh besedah spozna, kaj se pleče med onima dvema, postane ljubosumen in označi tihotapca Franceta pred Reziko za postopača. Dejanje se potem razpleta tako, da France Reziko ob priliki proščenja zapelje in se še pozneje shaja z njo ponoči na Lesarjevem domu. Ker ljubi bolj svobodo od uklenjenosti, še nadalje tihotapi in ne misli na redno delo. Jakob ni slep in vidi, kako je z Reziko. Iz ljubosumnosti si laže, da je njegova sveta dolžnost biti njen zaščitnik in da jo mora obvarovati nesrečnega življenja s tihotapcem in »postopačem« Francetom; in tako skrbeč za njen telesni in duševni blagor izvoha, kdaj bo šel France spet čez mejo in javi to financarjem. Ta ga gredo ob napovedani uri čakati in, ker se jim ne pusti ujeti, ga ustrelje. Za Reziko, ki je s Francetom že zanosila, je njegova smrt dvojno gorje. Obupana gre nad prepad in skoči v Dravo.

Rezikin značaj je risan v splošnem dosledno in jasno. Lahko si jo predstavljamo kot svežo, naravno in nepokvarjeno kmečko dekle, ki je v ljubezni zvesta in udana in ki se vsa izživlja v mislih na srečen zakon. Zato si v srcu želi, da bi France ne bil svobodnjak ter, da bi se odrekel tihotapstvu. Jakob je, kakor smo že omenili ubog na duhu in na telesu. Kot tak je risan zlasti v začetku, med tem ko se proti koncu pokaže še nekoliko zlobno preračunljivega. Tudi glavnega junaka Franceta si čitatelj lahko precej jasno predoči. Vidi ga kot bahavega, morda sem pa tja celo kot prevzetnega mladeniča. Ljudi okrog sebe nizko ceni, zde se mu slabi in neumni, dasi sam tudi ne kaže velikih umskih zmožnosti. Nad vse ljubi svobodo, rad bi živel kar tako tja v en dan, nikomur odgovoren, menda tudi samemu sebi ne. To bi, samo

na sebi, ne bilo nič slabega; taki ljudje so verjetni in možni, ali ne moremo se izogniti nečemu drugemu. Čitatelj namreč odločno čuti, kako je ta oseba avtorju simpatična in da jo iz takega odnosa do nje hoče prikazati kot tragično. Ta moment daje notranje obeležje vsej povesti in nas sili, da se vprašamo, ali je avtor res dodobra poznal svojega junaka. Če bi ga *docela* zavedno prikazal takšnega kakršen je in mu ne bi pritisnil pečata svoje simpatije, bi čitatelj sočustvoval z Reziko, se morda nekoliko razburil nad Jakobom in Francetom, vso knjigo pa morda prebral kot ljudsko povest. Tako pa je pisatelj položil v knjigo idejo o svobodi, ki jo mora bralec presoditi. Francetu je prostost vse, zato sovraži vse človeške zakone in postave, hoče biti svoboden kakor srna v gozdu. Napiti se hoče vsega, on je samemu sebi vse in meni, da je le zanj vse, kar je okoli njega. S takimi mislimi se približa tudi Reziki in ji pravi: »Svet je zame, ne jaz zanj. — Tudi ti si zame«. »Če sem že na svetu, hočem biti tak, da se zavedam, kako sem ponosen in močan.« Toda, ko mu ona pove, da je noseča, torej ko bi moral prevzeti nase tudi posledice svobode, kakor jih prevzame tudi srna v gozdu, se silno prestraši in izgubi glavo. Zave se, da se je v nečem uračunal, da je letal previsoko, da je prešibak, da bi mu ne bilo treba računati z ljudmi in z njihovimi postavami. Toda to spoznanje mu pravzaprav ničesar ne prinese, ker niti ni pripravljen, pokoriti se za svojo zmoto s tem, da bi se podredil zakonom svobode in nosil nje posledice, niti se ne misli pokoriti človeškim postavam. Boji se vsega in hoče biti samo »prost«. Ker torej ne vidimo ničesar na njem, kar bi mu dajalo pravico do prostosti, nas njegova smrt ne pretrese in je zato zmanjšana tudi pomembnost Rezikine usode. Vse druge osebe so le epizodnega pomena in so v obče dobro prikazane.

Pisana je povest živo in živahno, marsikateri prizor priča o močnem pisateljevem pripovednem daru. Zlasti mora omeniti prizora, ko pobijejo vola in ko Rezika izve, da so ubili Franceta. Šibkejša pa je v slogu in v organizaciji; v tem pogledu zapušča vtis premajhne obdelave. Opomnim naj tudi, da njegov jezik često zelo moti. Stavkov, kakor je tale: »France — — je zagrabil sekiro in jo zarinil s kovinsko čeljustjo v deblo,« bi lahko naštel več.

Toda kljub vsem tem in takim slabostim, smatram, da je delo vendarle pozitivno in je prav, da je izšlo.

Mirko Roš.

R A Z N O

ALI VESTE

da je Zveza nemških akademičark izdala »Bibliografijo ženskega vprašanja in ženskega gibanja« (Bibliographie der Frauenfrage und Frauenbewegung). Knjiga je ogromna — 700 strani in čez 7000 raznih naslovov, kar je vsekakor popolnoma v slogu in zvesto tradiciji najosnovnejšega ženskega elementa — mnogobesedja. Obsega pa knjiga vse zadevne stvari, sestavke, spise, knjige, govore od l. 1790. dalje, ko se je baje žensko gibanje začelo.

da so se berlinski brezposelni igralci lani združili v igralsko družino »Truppe 1931« (Četa 1931), ki predstavlja politično gledališče po vzoru ruskih podobnih družb, kjer razpravljajo v obliki gledaliških dvo- in večgovorov o perečih političnih in socialnih vprašanjih. Zunanja oblika je kot pri operetnih revijah, kar daje njihovim predstavam izredno zanimivost, tako da so zadnje čase želi silen uspeh z delom »Die Mäusefalle« (Mišja past).

da so v Francosko akademijo namesto umrlega bretonskega pesnika Charlesa le Goffica sprejeli pesnika Abela Bonnarda.

da so v Pragi v aprilu cenzurirali 81 filmov; od teh je bil eden prepovedan (komedija o volitvah predsednika), osem so jih bolj manj »operirali«, 24 pa prepovedali mladini.

da je pisatelj Heinrich Hauser, ki je v Nemčiji zaslovel z romanom »Brackwasser«, izdal novo potopisno delo »Feldwege nach Chicago« (Steze v Chicago), hkratu s kulturnim filmom »Weltstadt in den Flegeljahren« (Svetovno mesto v »letih nerodnih«), ki ga je sam posnel in žanje z njim uspehe prav kakor z romani.

da je umrl holandski socialistični pesnik Frederik van Eeden, star 72 let. Glavno njegovo delo je roman »Det kleene Johannes« (Mali Janez), bolj kot po tem je znan po dejstvu, da je ustanovil v Holandiji prvo oblastno priznано socialistično naselbino po zamislih in načelih raznih socialističnih filozofov.

da je v znani zbirki založbe Insel v Leipzigu, »Insel-Bücherei« izšel v prevodu tudi izbor srbskih narodnih pesmi.

da je knjiga češkega raziskovalca Jana Welzla »Trideset let na zlatem severu« izšla skoraj hkratu v češkem, nemškem, esperantskem, francoskem, švedskem, angleškem, madjarskem in japonskem jeziku, kar se doslej ni primerilo še nobenemu češkemu delu in tudi kakemu drugemu ne.

da je po moskovskih uradnih statistikah najbolj čitana mladinska knjiga v Rusiji »Škid, republika potepuhov«, ki jo je napisal Pantelejev. Delo ni tendenčno v smislu ostale komunistične mladinske književnosti, ampak je verna slika življenja mladih brezdomcev. Statistike kažejo tudi, da sedanja ruska mladina ne zameta niti Turgenjeva, ne Twaina, ne Defoea, ne Dickensa.

da je glavni ruski časnik »Izvestja« praznoval v aprilu petnajstletnico svojega življenja, ki pa se je vršila v tako »zapadnjaško-buržujskem« slogu, da so drugi listi ob tej priliki strupeno zbadali.

da je založba Brückmann v Münchenu izdala knjigo »Wir und das Theater« (Mi in gledališče), kjer o tem predmetu razpravljajo med drugim tudi Hans Albers, H. Georges, P. Hörbiger, E. Jannings, F. Kortner, F. Bressart, K. Krauß, M. Pallenberg, Elizabeta Bergner, F. Massary, Grete Mosheim, ki so našim bralcem vsi dobro znani iz raznih filmov.

da sta pri požaru parnika »Saint Phillipar« izgubila življenje pisatelja Albert Londres in Marcel Boulanger, kar je francosko književnost hkratu z drugimi smrtnimi slučajmi v letošnjem letu težko zadelo.

da se Hitler baje namerava poročiti z vdovo Siegfrieda Wagnerja, sina velikega nemškega glasbenika. Ameriški listi si znajo samo tako razlagati Hitlerjeva pogosta pota v Bayreuth, kjer je središče Wagnerjeve glasbe češčenja in kjer omenjena gospa vdova živi.

da je za filozofe najbolj usodno mesto na svetu Torino. Kdor ne verjame, si lahko prikljče v spomin naslednja dejstva:

1829. toliko da ni razjarjena četa ženska raztrgala J. J. Rousseauja, ko so ga zasačili, da razlaga svoj nauk mladim deklicam. To se je zgodilo v tem mestu.

V Torinu je 1821. izdihnil Joseph de Maistre.

1833. so v nekem mestnem parku prijeli in zaprli italijanskega filozofa Vincenza Giobertia.

1882. je na torinski postaji umrl Artur Gobineau.

V Torinu je na cesti Karla Alberta št. 6 v začetku januarja 1889. v sobi tretjega nadstropja zblaznel Friderik Nietzsche in se ni več zavedel in zjasnil do smrti.

da je...

Nabral Mirko Javornik

IZ ZALOŽBE IN UREDNIŠTVA

VPRAŠANJA. VAŽNO TUDI ZA VAS!

Poletje je, vroči avgustovi dnevi. Veliko ljudi je zdaj na dopustih in počitnicah, tisti pa, ki so prisiljeni biti v pisarnah in delavnicah, pa poskušajo vsaj proste ure izrabiti za razvedrilo v naravi.

Zaradi tega se zdi, da je življenje, zlasti po mestih zdaj zastalo, da se nabirajo sile za jesen, ki ne bo več dolgo odlašala s prihodom.

Drugače je pri nas. Naša založba je zdaj v intenzivnih pripravah za novo knjižno leto. S Hamsunovim romanom: »Potepuhi«, ki izidejo v začetku septembra, bo letošnje knjižno leto izčrpano in le še nekaj številok revije, pa bomo na pragu četrtega leta, odkar obstoji »Založba Modra ptica«.

Pri izbiranju programa je potrebna zmerom največja natančnost. Gmotne sile našega naroda niso tako velike, da bi lahko kar na slepo srečo izdajali karkoli. Vsaka knjiga, ki izide, izide enkrat in potem morda nikdar več. Torej moramo izbrati le visoko kvaliteto, o kateri čutimo, da bo nov doprinos k slovenskemu kulturnemu življenju. Pri tem ne lahkem delu se moramo pred vsem učiti iz preteklosti. Kaj je bilo dobrega in kaj slabega.

Obračamo se na vse naše naročnike s prošnjo, da nam odgovore na nekatera vprašanja, ki so za vse naše delo velikega pomena.

Ker želimo, da se udeleži čim več naročnikov tega glasovanja, razpisujemo

25 knjižnih nagrad,

ki jih homo po žrebu razdelili med tiste, ki nam bodo vsaj do

17. avgusta poslali odgovore.

Tisti, ki bodo nagrajeni, bodo lahko izbirali med sledečimi knjigami: Anton Čehov: *Anjuta*. — Prosper Merimeé: *Šentjernejska noč*. — Liam O'Flaherthy: *Noč po izdaji*. — Walter Scott: *Ivanhoe*. — Berndorff: *Vohuni*. — Lev Tolstoj: *Spoved*. — Vse v platno vezane.

Vprašanja so sledeča:

1. Katera naša knjiga Vam je bila do sedaj najbolj všeč in katera najmanj? (Ako Vas ne stane preveč časa, odgovorite tudi zakaj.)
2. Ali želite, da bi izdali od enega in istega dobrega svetovnega pisatelja več knjig?
3. Kateri pisatelj Vam najbolj ugaja.
4. Ali poznate kakšno knjigo, ki mislite, da bi morala pri nas iziti?
5. Ali želite knjig slovenskih avtorjev?
6. Ali radi berete dobre novele?
7. Kaj mislite o opremi naših knjig?
8. Kaj vidite dobrega pri »Založbi Modri ptici«?
9. Katere napake vidite pri »Založbi Modri ptici«?

Prosim Vas, da ste pri svojih odgovorih popolnoma odkritosrčni. Ne zamolčite ničesar slabega, povejte pa tudi kar se Vam zdi hvalevredno. Vemo, da nismo brezpomembni in tudi, da nismo brez napak in da

moramo še marsikaj popraviti in izboljšati in se zato ne bojimo dobro-
namerne kritike, ampak si jo le želimo. Zatorej povejte vse, kar mislite
in želite! Tako boste koristili nam, sebi in vsem naročnikom. Ozirali se
bomo v okviru naših možnosti na nasvete vsakogar, če bodo le v skladu
s celoto.

Prosimo pa vsakogar, da piše jasno in razločno in še nekaj: da pove
vse *v kar najkrajši obliki*.

Izid tega glasovanja bomo objavili v prihodnji številki »Modre ptice«,
ker bomo priobčili tudi najznačilnejše odgovore, če tega odgovarjajoči
ne bo prepovedal in v kolikor nam bo dopuščal prostor.

Prosimo vsakogar, da se tega glasovanja resnično udeleži.

ZALOŽBA MODRA PTICA V LJUBLJANI.

ALI SE SPOMINJATE, ČE STE MORDA Z NAROČNINO KAJ V
ZAOŠTANKU?

Četrta redna knjiga za letošnje leto so

POTEPUHI

roman

Knuta Hamsuna.

Izide prve dni septembra. Poslovenil ga je OTON ŽUPANČIČ.

Knjigo je opremil Ivo Spinčić.

REVIJI SO PRILOŽENE POLOŽNICE. NAKAŽITE NAROČNINO
ZA MESEC AVGUST.

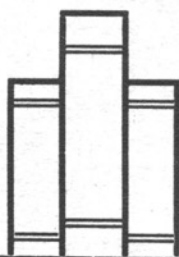
ODGOVORITE ŠE DANES NA ZGORAJ STAVLJENA VPRAŠANJA.

Ali poznate

SPOVED LEVA N. TOLSTEGA?

To knjigo je pred leti izdala založba »Treh labodov«,
od katere smo jo zdaj mi prevzeli med svojo zalogo.
Knjigo je poslovenil *Josip Vidmar*. Ker je knjiga zelo
zanimiva, jo boste želeli čitati.

Cena je nizka. Okusno, v platno vezan izvod stane za
naše naročnike samo Din 18.—. (V knjigotržtvu Din
24.—.)

**Salda-konte — Štrace — Journale — Šolske
zvezke — Mape — Odjemalne knjižice
Risalne bloke itd.**

nudi po izredno ugodnih cenah

***Knjigoveznica
Jugoslovanske tiskarne
v Ljubljani, Kopitarjeva ulica 6
II. nadstropje***

Rezervirano za Rogaško Slatino,

eno najuglednejših naših zdravilišč za bolezni prebavnih organov. — Zbirališče mednarodnega kulturnega sveta. — Priznana dejstva: Povratek ali utrditev zrahljanega zdravja — osvežujoč oddih — prijetnost bivanja!

Sezona: Maj—oktober.

Sezona: Maj—oktober.

KLIŠEJE

vseh vrst po foto-
grafijah ali rizbah
izvršuje za vsakovr-
sten tisk najsolidneje

KLIŠARNA · ST · DEU
LJUBLJANA · DALMATINOVA 13

· KVERTA "D-1" 07
LJUBLJANA
Karlovska 2 Votárski pot 1

TVORNICA KUVERT IN
KONFEKCIJA PAPIRJA

TISKARNA
MERKUR

Telefon št. 25-52

LJUBLJANA
GREGORČIČEVA ULICA 23

se priporoča za cenj. naročila, ki jih bo izvršila hitro, lično in po zmerni ceni. Tiska knjige, brošure, časopise, revije, kverte, memorande, račune, letake, lepake, posetne karte, letna poročila, vstopnice, vabila itd. v eni ali več barvah.

V lastni založbi izdaja: „Trgovski list“, „Službeni list kr. banske uprave Dravske banovine“ in „Zbirko zakonov in uredb“, katere seznam Vam na željo določje.